

Onnen vaiheet.

Kun heitä oli kaksi,
Poika ja neitonen
Joka oli rakkaaksi
Tuo laakea hiljaisena.

Kertonut

JUHON LAINE.

Porissa.

ADOLF ALLARDT.

Onnen vaiheet.

Kertomus

JUHO LAINE.

Porissa,

Axel Bergbom'in kirjapainossa, 1888.

Onnen vaiheet.

I.

„Kun heitä oli kaksi,
Poika ja neitonon
Niin tuli rakkahaksi
Tuo laakso hiljainen“.

Korven helmassa, kaukana kylästä, Tarvaslammin rannalla piilivät Sahin torpat, joita oli kaksi, pienuudessa ja köyhyydessä toisensa vertaista. Sahin puro, joka juoksi Tarvaslammista, oli raja-aitana niiden välillä. Synkkä kuusikko, joka torppia ympäröi itäpuolella, kesti maantielle saakka ja peitti torpat matkustajain utelijailta silmäyksiltä.

Tietä, joka torpista vei maantielle, ja sieltä erkani Niemelän kylään, sanottiin kirkkotieksi, koska se oli oikotie kirkolle, johon maantie teki pitkän kierroksen.

Komeat koivut varjosivat toisen näistä torpista, sen, joka oli lähempänä rantaa. Siinä asui kunnan metsästäjä Lassi Huosio tyttärinensä. Toinen torppa oli huonommin rakennettu. Tuvan malkokatto oli lahoutunut. Muhkea pihlaja kohosi

vaatehuoneen edessä ja rannalla verkkomökin vastapäätä yleni mahtava kuusi. Sahin Sanna asui siinä poikansa Hiskin keralla. Hiskin isä oli ollut Lassin metsästystoveri. Torppain asukkaat olivat ystävyksiä. He viettivät yksinkertaista, hiljaista elämää, kuten metsätorpissa ainakin. Vähän siellä tiedettiin, mitä muualla maailmassa tapahtui. Ainoastaan suuret maailman tapaukset lähettivät sinnekin joskus vienon, murtureen kaikunsa. Päivä meni, toinen tuli, mitään merkillisempää tapahtumatta. Mutta sydämet sykähtelivät täälläkin riemusta ja voivat käsittää, mitä on onni, mitä onnettomuus.

Eräänä talvipäivän aamuna aikaisin jätti Sahin Lassi pienen tupansa ja pyssy olalla suuntasi askeleensa toiseen torppaan, josta sitten yhdessä nuoren Hiski naapurinsa kanssa ajoivat jälle ja katosivat Tarvaslammin taakse kuusikkoon. Sieppi seurasi heitä ja juoksi häntäänsä heilutellen milloin edellä, milloin jälessä.

Annukka, Lassin tytär, jäi kotiin. Hän emännöitsi yksin torpassa, sillä äitinsä oli kuollut. Hän oli kahdennenkymmenennen ikävuotensa juuri täyttänyt ja oli näöltänsä viehättävä, täysikasvuinen neito.

Hetken ulkona katseltuansa miesten lähtöä ja kuunneltuansa, kuinka ruunan tiu'ut helisivät ja reen anturat ratisivat aamupakkasessa, palasi hän sisälle ja istui kehräämään. Monta neuvoa olisi hän tarvinnut, sillä lapsettaapa häntä tahtoi monessa asiassa. Kuitenkin täytyi hänen tulla

toimeen ilman niitä. Ainoastaan vaikeimmissa tapauksissa juoksi hän neuvoa kysymään kummiltaan Sannalta.

Annukka oli jo pienenä jäänyt äidittömäksi. Yhden mielipiteen oli äitinsä kuitenkin ehtinyt häneen juurruttaa. Palvellessansa pappilassa oli hän tottunut siisteyteen ja siihenpä totutti hän tyttärensäkin jo pienenä. Siksi ne harvat vieraat, jotka joskus kävivät Annukkaa tervehtämässä, tapasivat tuvan siistinä ja Annukan puhtaassa puvussa.

Työ sujui köykäisesti Annukan käsissä. Se olikin hänen ainoa huvinsa. Ainoat ystävänsä olivat, paitsi isäänsä, Sanna ja Hiski, Sieppi ja navettansa asukkaat. Enempää ei hän kaivannut, sillä hän rakasti sydämestänsä heitä, miten hekin häntä. Tätiänsä Kaisaa, joka asui Niemelän kylässä, ja kävi joskus Annukan toimia ja taloutta tarkastamassa, ei hän saattanut juuri sanoa ystäväkseen. Kaisalla oli harvoin muita tuomisia, kuin nuhteita. Ystävällistä sanaa tyttö harvoin sai häneltä kuulla. Hän syytti Annukkaa turhamaisuudesta ja herrasmaisuudesta, jonka hän oli perinyt muka äidiltään. Sillä tarkoitti hän varsinkin Annukan taipumusta puhtauteen, joka meni hänen mielestään liiallisuuksiin.

Päivä oli kulunut jo puoleen ja Annukka kantoi isäänsä varten päivällisen pöydälle. Sitten kävi hän karjaansa katsomassa. Sieltä palattuaan alkoi hän taas kehrätä, iloisesti laulellen lempilauluansa: „Honkaen keskellä mökkini seisoo,

Suomeni soreassa salossa“. Se oli hänen mielestänsä niin ihana ja sopi niin hyvin hänen kotisentuunsa. Toisinaan, kun hän haaveksien katseli akkunasta tuuheita kotikoivuja, jotka kuuraan pukeuneina kimaltelivat loistavan valkoisina auringon paisteessa, tunsu hän olevansa hyvin onnellinen sen ihanuuden keskellä. „Koivujen keskellä mökkini seisoo“, lauleli hän silloin. Hänellä oli suloinen, sointuva ääni. Hän rakasti iloisia lauluja, sillä hän itsekin oli ilomielinen. Ystävänsä nimittivätkin häntä ilolinnuksi. Kumminsa Sanna piti hänestä paljon ja Hiski vielä enemmän. Mutta Kaisa ei pitänyt hänestä hänen ilomielisyytensä vuoksi. Hän ei itse koskaan voinut hymyillä. Vielä vähemmin saattoi hän kärsiä naurua toisten huulilla. „Naura nyt vaan, vielä sinulle itkukin kelpaa!“ sanoi hän ennustavaisesti Annukalle.

Miesten viipyminen alkoi tuntua Annukasta oudolta, sillä ilta alkoi jo pimetä eikä heitä vielä kuulunut. Hän aikoi mennä ulos katsomaan, eikö heitä jo näkyisi jäällä tulevaksi, kun kuuli Siepin haukkuvan ja ruunan tiu'ut soivan. Hetipä olivatkin miehet pihalla ja Annukka kiiruhti reelle, mutta juoksi heti kirkaisten takaisin ja pakeni takan uunille. Hiski astui tupaan hänen jälessään.

— Mikä siellä reessä oli, jota minä niin säikähdin? kysyi Annukka.

— Etkö sinä vielä karhua tunne? kysyi Hiski ylpeän näköisenä.

— Karhuko siellä oli? Mistä minä mokoman tuntisin.

— Sanothan tuon kerran nähneesi, kun Mäentaan kylästä palasit.

— Luuletkos sinä, että minulla oli aikaa sitä tarkastella, minkälainen se oli? Kiitin, kun pääsin silmän siintämättömiin sieltä.

— Oletpa aika pelkuri. Etkö muista, mitä sanoit, kun viime kesänä olimme muuramessa Risunevalla ja minä arvelin, että karhukin voisi tulla hupilaiseksemme? kysyi Hiski.

— Sanoin, ett'en yhtään pelkäisi. Karhu ei tee pahaa lapsille eikä marjamiehille, vastasi Annukka.

Lassi astui samassa tupaan ja kysyi tytärtään.

— Täällähän minä olen uunilla! vastasi Annukka pelästyksissään.

— Tulehan sieltä alas ja tuo minulle kivi-vati, käski Lassi.

— Hän on peloissaan, muistutti Hiski.

— Hah! hah! lapsi raukka! nauroi Lassi. Sinäkö olet pelkuri, tyttöseni? Lienet tuskin nähnyt pedon hännän, kun jo seisot pelosta kalpeana. Vaan sen minä sanon, ett'ei karhuntap-pajan tytär saa säikähtyä elävääkään, vielä vähemmän kuollutta kontiota!

Annukka laskeutui alas uunilta, laski kivi-vadin isänsä eteen pöydälle ja ikäänkuin osoit-taaksensa, että hän tuota moitetta ansaitse, rohkeni käydä reelle katsomaan miesten saalista. Komealta näytti siinä metsän kultainen kuningas, joka

vielä siihen aikaan oli hyvin yleinen Keski-Suomen metsissä. Punanen veri juoksi vielä haavasta, jonka Hiskin keihäs oli lävistänyt eläimen rintaan.

Annukka palasi tupaan ja loi Hiskiin silmäyksen, josta poika tunsí tulevansa ylen onnelliseksi. Lassi oli jo mitä iloisimmalla tuulella. Viina-valkea leimusi kivivadissa ja hän murenteli siihen sokeria. Sinisten liekkien lieskatessa lauleli ukko vanhaa laulua, joka ylistelee otson maasta taivaasen.

Viimein puhalsi hän liekin sammuksiin ja alkoi maistella juoman makua. Lippi kallistui lipin perästä. Se oli pienen pieni, visapuusta veistetty korvakuppi, joka entiseen aikaan toimitti pikarin virkaa. Nyt se on jo pantu pois viralta. Vahinko vaan, ettei se jättänyt tuota pientä, sievää nimeänsä jälkeisillensä. Lippi olisi kauniilla kielellämme sointunut suloisemmin kuin „pikari“ ja „lippis“ olisi ollut niin sievä sanoa, kun maljoja olisi kilistelty.

Lassin lipitellessä kertoi Hiski tytölle, miten karhu oli kaadettu. Hiski oli edellisenä päivänä ollut hiihtelemällä Risunevalla. Yhtäkkiä oli Sieppi alkanut vainustella kummallisesti erään pehon ympärillä ja viimein oli ruvennut karvat pörhössä kovasti häukkumaan. Rytinää oli kuulunut risukosta ja kontio oli ilmestynyt kiljuen nevalle. Hiskiä se ei ollut huomannut, vaan oli lähtenyt Sieppiä ajamaan, että lumi tuiskuna pölysi jälissä. Hiski oli kiirehtien hiihtänyt kotiin

ja kertonut havaintonsa Lassille. Sieppikin oli saapunut terveenä kotiin. Aamun tultua läksivät he sitten etsimään pedon jälkiä, jotka pian löysivätkin. Vahvassa lumessa ei se ollut pitkältä viitsinyt kulkea ja Sieppi etsi pian sen. Karhu läksi taas ajamaan koiraa ja miehet seurasivat pedon kintereillä suksineen. Siinä tuoksinassa mentiin hyvän matkaa. Sieppi vihdoin tunsu tulevansa ahtaalle, kun oli vaikeata hypätä lumessa ja pyörähti äkkiä pedon sivuitse miesten luokse. Karhukin teki äkinäisen käänteen ja oli siis äkki-arvaamatta miesten vastassa. Näyttipä siltä, kuin olisi se nyt vasta huomannut, että hänellä on tekemistä muidenkin kun Siepin kanssa. Se seisahti äkkiä ja silmäsi pitkään vastustajiansa. Hiski oli huomaamattansa hiihtänyt hiukan edelle ja se olikin onneksi, sillä keihäs oli hänellä, Lassilla oli pyssy.

— Pidähän nyt tukevasti keihäsvartta, minä laukaisen! muistutti Lassi, osottaen pyssyänsä kontiota kohden. Mutta ennenkuin hän ehti lau'aista, kohosi otso takajaloillensa, löi kämmenensä yhteen ja kiljasi niin, että metsä raikui. Rajusti hyökkäsi se Hiskiä kohden, mutta sai keihään rintaansa. Ankara ottelu syntyi. Tuimasti riehui kontio, koettaen päästä Hiskiin käsiiksi, mutta keihäsvarsi oli tarpeeksi pitkä ja luja. Lassi kerkesi ladata pyssyynsä uudestaan ja ampua. Nyt sattui luoti selkään, vaan latinki ei ollut kuolettava. Vihaisemmasti alkoi karhu rimpuella ja koetti puremalla saada poikki keihäs-

varren. Sen huomasi Lassi ja ojensi pyssyn sen kitaan ja laukasi. Peto tarttui pyssyyn ja väänteli piipun aivan vääräksi. Vähitellen alkoi karhu jo väsyä. Viimeinen laukaus oli sattunut vaaralliseen paikkaan ja Hiskin keihäs tunki aina syvemmälle. Peto itsekin veti sitä rintaansa päin, päästäkseen siten miehiin kiinni. Mutta voimansa loppuivat. Tempoeltuansa vielä pari kertaa, kaatui se pitkällensä ja huokasi viimeisen kerran.

Annukka kuunteli pelon ja ihastuksen sekaisilla tunteilla Hiskin kertomusta. Lassikin huomasi heidän keskustelunsa ja lausui:

— Joko se „Pahin joukko“ on taas yhteen päässyt! No, no! Tuskinpa voisin parempaa vävyä toivoa, kuin sinä olet, Hiski.

Annukka punastui. Isänsä tosin aina laski leikkiä ja oli iloinen, mutta sellaista ei hän vielä ennen ollut sanonut Annukan kuullen. Lapsena oli hän vapaasti leikitellyt Hiskin kanssa, mutta nyt heidän välinsä oli jo vuosikausia ollut kuten nuorukaisen ja neidon. Tyttö meni rukkinsa taakse ja alkoi kehrätä.

— Tulethan aina kanssani, kun mieleni tekee otson kanssa voimia koetella? kysyi Lassi Hiskiltä.

— Tulenpa kyllä mielelläni, vaan mitä äiti siihen sanonee, vastasi Hiski reippaasti.

— Mitä hän siitä sanoisi? Tokkopa hän estäisi sinua tästä kunniallisesta toimesta, johon ei joka jollikka kykenekään, luulen mä.

— Mutta hänellä on niin katkeria muistoja sellaisilta retkiltä, rohkeni Annukka muistuttaa.

— Isäni sai kuolemansa karhuntaossa, vastasi Hiski.

— Niinhän hänen polosen kävi. Tottapa olette siitä kuulleet kerrottavan?

— Onhan sitä äiti meille useinkin jutellut, vastasi Hiski.

Lassi huokasi pitkään, pyyhkäsi sitten pari kertaa otsaansa ja silmiänsä hihalla sekä alkoi kertoa ystävänsä kuolemaa. Hän sanoi sen olleen surullisimman päivän elämässsä, kun hän Hiskin isän kanssa kävi viimeisen kerran metsästämissä. Risunevalta he silloinkin löysivät kontion ja ajelivat sitä päiväkauden. Kierreltyänsä salot halki, toiset poikki, saapuivat he Ristimäen juurelle. Ilta alkoi jo hämärtää. Kontio kiipesi kukkulalle. Hiskin isä hiihti edellä eikä kuullut kun Lassi huusi suksensa rikkoutuneen. Otso rupesi tekemään hänelle vastarintaa. Lassi ei lumelta päässyt apuun. Keihäs petti — ja rikki oli toverin rinta, kun Lassi paikalle saapui.

Lassista oli vaikeata pitkittää kertomustansa. Taas hän pyyhkäsi paidan hihalla otsaansa ja silmiänsä, tuijotellen hetken aikaa synkästi eteensä. Tyhjensipä vielä lipin, tuli taas iloiselle mielelle ja alkoi laulella, nimitellen karhua kaikilla niillä lempi-nimillä, joilla kunnon metsästäjään on tapana puhutella tuota arvollista vihollistansa. Nuoret vaihtelivat sill'aikaa lempeitä silmäyksiä keskenänsä. Tuota ei nyt ukko ollut huomaavinaanakaan.

Tyttö miellyttää kun miellyttääkin poikaa ja päin vastoin. Eipä siinä sen kummenpaa. Niin oli ennen, niin tulee vastakin olemaan, mietti hän hyvillä mielin.

Hiski oli ainoastaan hiukkaa vanhempi Annukkaa. Hän oli sinisilmäinen, valkotukkainen ja hänellä oli kauniit, ahavoittuneet kasvot. Hän oli jo vuosia sitten ehtinyt kasvunsa päähän, mutta voimia lisääntyi hänelle päivä päivältä. Mitä vanhemmaksi hän tuli, sitä harvapuheisemmaksi kävi hän. Liikkeissäänkin ilmestyi omi-
tuinen, juhlallinen kömpelyys, jolle Annukka usein nauroi, vaikka hän muutoin pitikin paljon Hiskistä.

Hiski arveli, missä olisi paras kettää karhua, koska ulkona oli pakkanen. Annukka lupasi mennä lämmittämään saunaan sitä varten. Lassi vihastui kovin tästä tuumasta ja nuhteli Annukkaa, joka tiesi niin vähän kunnioittaa kontiota. Hän arveli otson häpeästä vielä henkiin virkoavan ja pakenevan metsään, jos sitä lähdettäisiin viemään kylvemään.

— Tupani on jo ennen nähnyt kuusi kontiota ketettävän. Saakoon siis nytkin sen kunnian! lausui hän juhlallisesti. Annukka ei ollut miellissään siitä, että aiottiin liata puhdas laattia, mutta hän ei uskaltanut vastustaa, sillä siihen hän ei ollut tottunut. Hän toi ladosta suuren olkikuvon ja levitti sen laattialle ja siinä alkoivat miehet riistää kallista turkkia metsän mesikämmeneltä.

Lassi leikkeli paraita paloja otuksesta ja käski Annukan valmistaa rokkaa, että saataisiin nähdä, tulisiko hänestä karhuntappajan emäntää. Annukka otti lihan liikkiöt käteensä ja pujahti ulos tuvasta. Hän kiiruhti Hiskin äidille kertomaan miesten saaliista ja siellä, hänen avullaan, valmisti hän karhunpaistia. Sitten juoksi hän käskemään miehiä ruualle. Sanna sill'aikaa kantoi pöydälle paistin ja mitä parasta löysi aitastansa. Miehet noudattivat mielihyvällä kutsumusta. Sanna onnitteli heitä saaliin johdosta ja he istuivat herkkullista ateriaa nauttimaan.

Sanna oli jo vanhentunut, lempeä vaimo. Ikänsä ei vielä ollut kovin korkea, mutta huolet olivat muuttaneet hänen hiuksensa harmaiksi. Hän oli kyllä hyvillään miesten metsästysonnesta, mutta kuitenkin pöyristytti häntä ajatellessaan, kuinka lähellä vaaraa Hiski oli ollut. Kuitenkin kuunteli hän ilomielin Lassin kertomuksia poikansa urhoollisuudesta. Pää pystymässä kuin ennen, istui nuoren karhuntappajan äiti. Annukakin näytti entistä ylpeämmältä, vaikk'eivät toiset tienneet, miksi. Hiski luuli hänen ylpeilevän keittotaidostaan, jota Lassi tuon tuostakin ylisteli.

Lassi vei seuraavana päivänä lihat ja nahan kaupaksi kirkonkylään. Nahan osti pastori Saarni, sama, jonka palveluksessa Annukan äiti oli ollut. Pastori Saarni oli aina ollut hyvin ystävällinen Sahilaisia kohtaan ja Lassi lahjoitti hänelle paraita paikkoja lihoista sekä myi loput muualle.

Maine Sahilaisten urostyöstä leveni ympäri pitäjää.

Hiski oli sill'aikaa naulannut karhun pään tuohon komeaan kuuseen rannalle, niiden kuuden, entiseltä siellä olevain, lisäksi.

Ristimäki kohosi juhlallisesti korkeuteen Tarvaslammin läntisellä rannalla. Sen kaikilla muilla rinteillä kasvoi muhkeata koivikkoa, mutta eteläinen rinne oli ahona. Tuo pelätty halmeviljelys ei ollut tehnyt sitä alastomaksi. Se oli vaan muuttanut entisen jylhän kuusikon kauniiksi koivumetsäksi.

Mäen kukkulalla oli kaksi korkeata koivua muutaman sylen päässä toisistaan. Ken kirkkotietä matkusti Niemelän kylään, hän saattoi jo etäältä nähdä korkean, puisen ristin koivujen välillä. Siitä mäen nimi. Tie kiersi mäen, risti katosi metsän suojaan, mutta länsipuolella, missä kirkkotie kävi maantien poikki, alkoi se jälleen näkyä. Kauas itään ja länteen loisteli risti illoin ja aamuin. Aika oli kuluttanut siitä mustan vesimaalin ja se välkkyi auringon paisteessa kuin kultainen tai hopeainen olisi oilit.

Mikä risti siellä loisteli? Oliko se pystytetty seudun suojelukseksi ja kävikö joku siellä suojeluspyhiä rukoilemassa?

Niistä ei siellä tiedetty mitään, sillä luterilaisia olivat kaikki seudun asukkaat. Rukous, tuo

harrasten sydänten uhri, kohosi kuitenkin täällä usein särjetystä sydäimestä korkeuteen. Lassi oli pystyttänyt ristin kaatuneelle ystävälleen siihen paikkaan, missä karhu oli repinyt hänet, niin kuin seudulla on tapana pystyttää risti siihen, missä joku saa tapaturmaisen kuoleman. Sanna vuodatti usein sen juurella sydämensä Herralle. Sovinnon kallis merkki näytti antavan koko seudulle omituisen pyhyiden ja juhlallisuuden.

Ristimäki oli ollut Hiskin ja Annukan mieluisin leikkipaikka. Siellä uudistivat he sukset ja kelkat, kun talvi heitti ensimmäiset lumen höytäleet maille. Sen rinteiltä poimivat he kevään ensimmäiset mansikat. Siellä olivat kaikki heidän ensimmäiset muistonsa. Suuri kivi tuolla metsän laiteella oli ollut kirkkona. Alempana rinteellä näkyi vielä kiviaita ja maantie, jonka lapsena olivat tehneet. Siellä kävi vielä Annukan kivi-karja laitumella, mutta Hiskin puuhevoset olivat jo hävinneet. Kaikki oli siellä niin tuttua, jokainen puu ja pensas oli heille rakas, jokainen kivi ja kanto tuntui ystävältä.

Vaikka he jo kauan sitten olivat heittäneet lapsuutensa leikit, kiipesivät he vieläkin usein sinne, varsinkin kesä-aikoina. Sieltä levisi avara, ihana näkö-ala joka suunnalle. Etäältä siinti kyliä, kukkuloita ja järviä. Kalarikas Keitele soreine rantoinensa, nieminensä ja saarinensa välkkyili niin viehättävästi kirkasta sinitaivasta kuvaellen. Vaaleanpunainen kirkontorni häimötti

kaukaa metsien lomasta, ja tyynellä saattoi sinne kuulla kaukaa iltakellon juhlallisen kai'unnan.

Tuo talvi, jona Sahin miehet tappoivat karhun, muuttui kevääksi niinkuin muutkin talvet, kun aika tuli. Kesä tuli liiankin pian, sillä Hiski olisi vielä ajellut hirsii metsästä uutta tupaa varten. Syystalvella oli hän metsästellyt, ampunut lintuja ja oravia eikä ollut silloin kerinnyt hirsien toimeen ryhtymään. Tuvan teko täytyi jättää toiseen vuoteen, kun lumi suli maalta ja hirret jäivät metsään.

Kevät tuolla sisämaassa on sanomattoman ihana. Se ei ala aikaisin ja edisty vitkaan, kuten rantamailla. Muutamina päivinä huhti- ja toukokuun vaiheilla tuntuu erittäin lämpimältä, ilma näyttää väräjävän päivän säihkyvissä säteissä ja parin päivän kuluttua jo virtailevat vahvat kinokset vetenä laaksoihin ja kokoutuivat lampeihin, joista sitten puroset hyrskien hyppivät järviin. Lahnankukat — rentukat — puhkeavat purojen partailla ja viikon, parin kuluttua jo vihannoivat laaksot, niityt ja metsät. Uusi elämä on alkanut kaikkialla.

Annukalla oli tänä keväänä ollut entistä enemmän työtä. Kumminsa Sanna oli muuttunut hyvin kivuloiseksi ja hän kävi auttamassa siellä joka päivä. Olipa vielä eräs seikka, joka lisäsi Annukalle työtä. Tähän aikaan oli hallitus kieltänyt yksityisiltä viinanpolton. Torppareilla ei sitä oikeutta ennestäänkään ollut. Mutta kuitenkin

valmistettiin sitä usein salaisesti metsätorpissa, koska siitä saatiin helposti rahoja eikä sitä silloin vielä kansan kesken kovin suurena rikoksena pidetty. Lassi oli ennenkin sellaista tointa harjoittanut. Kevättalvella juolahti se taas mieleensä ja Annukka auttoi siinä isäänsä. Hän tiesi saavansa osan rahoista ja istui siis mielellänsä öillä polttimon ääressä Tarvaskosken rannalla kuusikossa ja kohenteli tulta viinapannun alle. Pimeyden keskellä luvattomassa työssä olisi hänen luullut pelkäävän, vaan siitä ei hän mitään tiennyt. Hänestä oli niin hauskaa katsella roihuavia liekejä, jotka valaisivat niin juhlallisen ja salaperäisen näköisiksi lumiliinoissaan lepäävät kuuset. Koski kuohui, pakkanen paukkui oksissa, tähdet kiiluivat taivaalla ja kirkkaina, kuin timantti-helmet, tippui kielletty hedelmä astiaan. Annukka vaipui sulo-unelmiin liekkien loistossa. Hän iloitsi rahasta, jolla sai ostaa koreuksia. Hiskikin oli luvannut tehdä uuden tuvan ja — — —

Niin, Hiski! Oliko siinä mitään ihmeteltävää, ettei hänkään voinut viihtyä kotonaan, vaan kiihuhti korpeen Tarvaslammin rannalle, vaikka hän ei ollutkaan mielistynyt koko siihen toimeen, jota siellä harjoitettiin? Mutta kaunis keittäjätar veti häntä puoleensa. Ja siellä sitä juteltiin totta ja pilaa ja laulettiin ja vietettiin hupaista elämää kirkkaina kevätöinä — — —

Hiskin tupa, josta Annukka oli uneksinut, jäi kesken, kun kevät tuli niin aikaisin. Annukka oli käynyt isänsä asioilla kevään kuluessa useita kertoja Niemelässä, jonka maalla Sahin torpat olivat. Hän oli sievä, sorea tyttö eikä siis ollut ihmettä, että hän oli alkanut herättää Niemelän Jukan, talon tulevan isännän, huomiota. Jukka tulikin usein puhuttelemaan häntä. Vaikka kylässä tiedettiin puhua paljonkin pahaa Jukasta, osasi hän kuitenkin miellyttää tyttöjä puoleensa. Kummallisilla tunteilla Annukkakin palasi usein Niemelästä. Hiski oli hänelle rakas. Mutta hän ei ollut koskaan puhellut hänelle mitään rakkaudesta. Hiski oli kauniimpi kuin Jukka — mutta Jukka oli rikas! Hän oli aivan totisen näköisenä kysynyt kerran, eikö Annukan tekisi mieli päästä Niemelään emännäksi. Annukka ei muistanut, että Jukka oli tehnyt monta nuorta tyttöä onnettomaksi.

Annukka oli koko kevään odotellut Laukku-Pekkaa tulevaksi heille. Nuo hohtavat markat, joita isänsä hänelle oli antanut valvojaisista, polttivat hänen taskussaan ja hänen olisi välttämättömästi ollut saatava uusi huivi paimenpäiviksi päähänsä.

Tulipa viimeinkin tuo odotettu vieras. Tervehdittyänsä avasi hän laukkunsa ja lateli, levitteli pöydälle kirjavia tavaroitansa. Annukan silmät loistivat ilosta, valikoidessansa huivia ja esiliinoja. Löysipä viimein mieleisensä ja pitkä tinkiminen alkoi. Venäjän mies huojensi huojentamistaan ja Annukka antoi hänelle rahat.

Hän sai huivin, esiliinan ja muita koreuksia, „silkkiiliinat silmillensä, punapaulat päänsä päälle“.

— A onhan sulla rahoah, tenkoah on kuin jeätä. Osta sie vielä! Silkkiä on, shoaliah on.

— Ei minulla enää ole rahaa, millä ostan, vastasi tyttö.

— A tiiänhän mie, että on. Rikashan sulla on sulho. Tuo huomenna kihlat. Komean osti silkin, punalaitaisen, ja sormuksen osti.

— Heittäkää pilkka ja menkää tiehenne! Ei minulla ole sulhoa ja vaikkapa olisikin, niin ei sen kannattaisi sellaisia ostella.

— A puhuhan pois! Luulet mun ei tietävän ja tiiän kuitenkin kaikki! sanoi kaupitsija mennessään. Annukka mietti pitkään, mitä hänen sanansa merkitsivät, vaan ei voinut niitä käsittää.

Laukku-Pekka meni Hiskin luokse ja osti häneltä oravannahat. Hiski seurasi häntä kirkkotielle, tinki siellä vähän aikaa, maksoi rahat ja pisti mustan kääreen taskuunsa. Sitten he erkanivat.

Annukka hääräili askareissansa iloisena kuin lintu. Oli lauantai ja hän teki puhdasta, pesi tuvan pöydän, penkit sekä akkunat. Hänen tarvitsi mennä noutamaan vettä lähteestä ja hän pani ostamansa uuden huivin päähänsä. Yksi tie, kaksi asiaa, ajatteli hän. Kuvastinta hänellä ei ollut eikä tuolla Laukku-Pekallakaan sattunut sellaista olemaan. Lähteen kirkkaassa vedessä hän toisinaan kurkisteli kuvaansa. Siellä hän tahtoi nähdä, miten uusi huivi vaatettaisi häntä.

Ja hän tuli entistä iloisemmaksi nähdessään, miten hyvin se sopi hänelle.

Hän täytti astiansa ja läksi kiiruhtain astumaan kotiinsa. Mutta samalla näki hän jonkun tulevan kirkkotiellä. Se oli täti. Annukka säpsähti. Varmaankin oli täti nähnyt hänen kurkistelevan kuvaansa lähteessä ja hän pelkäsi saavansa taas saarnan kuulla. Töin tuskin kerkesi hän kätkeä uuden huivinsa, ennenkuin Kaisa astui sisälle.

— Hyvää päivää, Annukka! sanoi hän lähättäen lammasnahkaturkissaan ja kätteli Annukkaa. Mutta torumisia ei tullutkaan tällä kertaa. Hän vaan kertoeli Annukalle kylän uutisia ja näytti niin ystävälliseltä, että se Annukkaa kummastutti. Ja mielessään hän jo iloitsi siitä, ettei tätinsä ollut mitään huomannut.

— Näytäppäs sitä uutta huivia, joka oli päässäsi ja jota kurkistelit tuolla lähteessä, sanoi Kaisa äkkiä, ennenkuin tyttö oli kerinnyt ihmetelemisensä lopettaa. Annukan ei auttanut vastustella, sen tiesi hän entiseltä. Täti oli niitä ihmisiä, joilla on omituinen voima anastaa itselensä kuuliaisuutta. Vaikka Annukka oli usein päättänyt olla tottelematta tätinsä kieltoja ja käskyjä, ei hän kuitenkaan saattanut olla vetämättä auki pöydänlaatikkoa, jossa ostoksensa olivat.

— Taas noita hullutuksia! Mistä ilmoisnäikänä olet sinä tuon turhuuden oppinut? Eiväthän

nuo ostoksesi sinua lämmitä kipenettäkään. Ja entäs tuo väri sitten!

Annukka pelkäsi saavansa kuulla enemmänkin, vaan siihenpä se ankaruus loppui sillä kertaa. Täti tosin piti vielä pientä murinaa siitä, ettei Annukka kysy häneltä mitään, vaan tuhlailee rahansa tuollaisiin turhuuksiin.

— Selvästi näkyy, ettet ole syntynyt köyhän miehen vaimoksi. Ei vähät riitä kaiken sen riman ja rihkaman ostamiseen, jota sinä näyt tarvitsevan, sen minä sanon ja sanonpa vielä senkin, että jollet parempia saa, niin älä torppareitakaan huoli! lausui hän lopuksi ja näytti koittavan hymyillä. Hän oli Annukasta todellinen arvoitus.

Kaisa tarkasteli Annukan käsi-aloja huomautta niissä mitään moitittavaa. Ainoastaan tuo puhtaan teko oli hänen mielestään melkein liikanaista niin usein sellaisessa metsätorpassa. Talloissa tuolla kylässä, jossa käy paljon vieraita, on se paikallansa, vieläpä on tarpeellistakin. Kuitenkin myönsi hän sen olevan hyvän tottumuksen, joka voisi vielä tulla tarvituksikin.

Vierailtuaan aikansa, jätti Kaisa Annukan hyvästi ja käski sunnuntaina tulla vieraaksensa. Annukka lupasi tulla kirkkoon ja siltä tieltä poiketa katsomaan tättiänsä, joka nyt ensikerran oli osottanut hänelle huomattavampaa ystävyyttä.

Paljon oli jo ihmisiä kokoutunut sunnuntai-aamuna Niemelän venehuoneelle, kun Lassi ja Annukka sinne saapuivat. Kaisakin oli kirkkoon menossa ja kun jo luultiin kaikkien saapuneen, lykättiin vesille vene, johon mahtui paljon väkeä. Kukin istui paikallansa. Niemelän isäntä istui perää pitämään. Jukka houkutteli Annukkaa rinnallensa soutamaan, johon hän suostuikin, enemmän tätinsä kehoituksesta kuin omasta halustaan. Veneessä-olijat kuiskailivat siitä sitä ja tätä. Rantalan Mari, jota kaikki luulivat Jukan morsiameksi, katseli karsain silmin Annukkaa, joka posket punoittavana souteli Jukan rinnalla.

Selällä yhdyttiin muitakin veneitä ja perämies kehoitti venekuntalaisiaan ottamaan vähän „kirkko-kopunaa“. Soutajat tiesivät, mitä sillä tarkoitettiin ja alkoivat soutaa tarmonsä takaa. Kilpasoutu syntyi oikein kiivas, mutta Niemelän vene jäi tappiolle ja perämiestä suututti.

— Kuka tässä viitsii soutaa, kun tuo liha-pieles perässä istuu! kuiskailivat muutamat.

— Olisipa vaan Hiski ollut muassa, niin olisimme heille näyttäneet, kuka voiton pitää, tuumaili Lassi.

— Parasta oli, että pysyi kotona eikä tullut; painoa sellaiset vaan lisäävät, jupisi Jukka. Hän oli olevinansa voimakas eikä tahtonut kuulla mitään Hiskistä.

— Puhu muille, vaan älä minulle sellaisia! Et ole nähnyt Hiskin voimia. Hän ei käytä niitä, ennenkuin tarpeen tullessa, muistutti Lassi.

— Olisipa niitä joskus hauska nähdä noita Hiskin voimia, pilkkaili Jukka, mutta lopetti kuitenkin siihen, sillä Lassin kanssa häntä ei haluttanut sanasotasille ruveta.

Veneet saapuivat kirkkorantaan, jossa jo ennestään oli paljon niitä. Miehet vetivät veneer maalle ja naiset rupesivat pukeutumaan puiden juurella kirkko-koreuksiinsa. Muutamat silmäilivät pilkallisesti Annukkaa ja parjaileminen alkoi. Rantalan emännän mielestä oli Annukan käytös kokonaan sopimatonta.

— Mitäpä se niin sopimatonta oli? Useinhan sellaista tapahtuu ja mitäpä sillä sitten on väliä, missä mikin soutelee? sanoi Kaisa, joka sattui kuulemaan Rantalan emännän sanat.

— On se sentään sopimatonta että Annukka tuppautuu Jukan rinnalle soutamaan. Olisihan siihen ollut parempiakin menemään.

Eukoille tuli sanasota. Kaisa sanoi, että Rantalan Marikin olisi mielellään mennyt siihen, jos vaan Jukka olisi huolinut. Sepä suututti kovin Rantalan emäntää, mutta hän koetti hillitä mieltään, sillä hän tiesi, ettei Kaisaa ole suukavissa helppo voittaa, varsinkaan kirkkoväen keskellä. Keskustelu Annukasta ei kuitenkaan siihen loppunut.

— Suostukoon vaan Jukan ystävyyteen, niin kyllä sitä vielä katuukin, sanoi yksi.

— Niin aina. Pitäisipä hänen toki ymmärtää, ettei Jukka häntä todenteolla suosittelen, vastasi toinen.

— Mutta ihmeitä on ennenkin tapahtunut. Kaisa on taitava noita. Jukan sanotaan jo Laukku-Pekalta kihlatkin ostaneen, muistutti joku joukosta.

— Kaisa on keittänyt lempijuoman! Hän on noitunut Jukan rakastamaan veljensä tytärtä! kuiskaeltiin nyt ääneensä.

Rantalan Mari punoitti kuin kukon heltta. Hän koki hillitä toisia pitämästä suurta suuta niin pienestä asiasta ja arveli, ett'eiköpä tuo liene ollut vaan leikkiä niin Jukalta kun Annukaltakin. Kaisa oli kuullut kuitenkin kaikki ja lausui, vahingon ilo kasvoillaan:

— Ellei Mari olisi edes sen vertaa pitänyt minun puoltani, niin olisin sanonut tässä teille, kuka minulta on lempijuomia tilannut Jukkaa varten. Kaikki silmäisivät Maria, joka kadottautui kiireesti väkijoukkoon.

Annukka ei näistä kiistoista tietänyt mitään. Hän astui kukoistavana kuin ruusu hautausmaalla hautakumpuin välillä, hartaudella kuunnellen aamukellon kaikumista tyynessä aamu-ilmassa. Omituinen juhlallisuus vallitsi kaikkialla. Lehdet olivat juuri pukeuneet puihin ja kevään herttaisissa verhoissa lepäsi ihana luonto. Annukan mielen täytti kummalliset, sekaisen mielen ihasituksen tunteet. Aina vaan tuli mieleensä Jukan ystävyys ja istuminen hänen vieressään kirkkoveeneessä. Nyt alkoi hän ruveta käsittämään Laukku-Pekan ja tätinsä omituisia puheita ja

häneestä tuntui niin hupaiselta olla edes olevinaan, vaikkapa ei vielä olisikaan, Jukan morsian.

Ihmisiä käveli joukoissa haudalta haudalle juhlapuvuissa, valkoiset nenäliinat käärittyinä suurien virsikirjain ympärille. Annukkin alkoi kulkea ristiltä ristille, lukien hautakirjoituksia ja virren värsyjä. Yhtäkkiä huomasi hän erillään muista pienen, valkean ristin, jossa oli vaan nimi: *Emma Tuomi* ja Raamatunlause: Jos pahanjuoniset sinua houkuttelevat, niin älä heihin suostu!

Tuntui siltä, kuin olisi suuri kivi taivaalta pudonnut hänen päähänsä. Hänen polvensa eivät voineet kannattaa häntä, vaan hän putosi voimaton istumaan ruohomättäälle ja suuria kyyneleitä vieri hiekkaan hänen silmistään. Tuota ristiä ei hän muistanut ennen nähneensä. Ainakaan ei hän ollut ennen lukenut kirjoitusta siinä. Sen allako siis lepäsi Emma Tuomi, tuo keskellä kukoistustansa kuihtunut, suruun ja häpeään sortunut orpotyttö. Nyt vasta Annukka muisti, että Jukan nimi oli eroamattomasti yhdistetty Emman onnettomuuteen ja häpeään. Häneestä tuntui ikäänkuin Emma olisi haudastaan varoittanut häntä — — — — —

Kirkosta palattuaan ei Annukka mennyt enää Jukan rinnalle soutamaan, vaikka tämä houkutteli häntä.

— Mene vaan, vaikka rikasten kiusallakin! kuiskasi tätinsä. Mutta Annukka souteli isänsä

rinnalla. Vastenmielisesti poikkesi hän tätinsä tuvalle eikä aikonut siellä ensinkään viipyä. Kun Annukka oli väkisinkin lähtemäisillään sieltä, toi Kaisa arkustaan kääreen, jonka levitteli juhmallisesti pöydälle. Siinä oli suuri punalaitainen silkki ja sen sisässä pienessä paperissa kulta-sormus. Annukka joutui hämille nähdessään ne kauniit tavarat.

— Tiedätkös, ketä varten minulla näitä on? kysyi Kaisa?

— En. Mahdotontahan minun on sitä tietää! vastasi Annukka.

— No niin, niitäpä ei joka poika jokaiselle tytölle tarjoakaan. Ne ovat sinulle aiotut. Ota ja korjaa ne!

— Mahdottomia puhutte! Kukapa minulle tuollaisia antaisi!

— No, tiedä sitten, hupakko, että Niemelän Jukka tahtoo sinua morsiamekseen ja on pyytänyt minua puhemiehekseen!

Annukka oli kuin puulla päähän lyöty. Nyt selvenivät hänelle Laukku-Pekan sanat. Nyt arvasi hän, mistä tuo tätinsä ystävyys oli kotoisin.

— En minä niitä voi ottaa! vastasi hän epäileväisesti.

— Vai et huoli! Vai katsot ylön sellaiset kihlat, jotka olen sinulle toimittanut. Enpä luultukaan sinua noin typeräksi, että hylkäisit onnesi ja saattaisit vielä häpeään!

— Älkää olko vihainen. Arvaattehan te itsekin, etten minä voi niitä ottaa.

— Miksi et voi! Eikö tee mielesi Niemelään emännäksi? Vai tahdotko mieluummin nälkää nähdä metsätorpassa.

— En minä aio ruveta rikasten narriksi. Vieköön kultansa ja silkkinsä muille. Minusta hän ei kuitenkaan huolisi.

— Oletkos mieleton! Tottapa hän sinut ottaisi, koska kihlatkin antaa! jatkoi Kaisa.

— Hän kyllä ne vaatisi jälleen — sitten kun olisin petetty.

— Sinä oletkin petetty! Eikä se karhunpenikka siellä naapurissa ole kaikkea järkeä päästäsi kiehtonut? Jos vähänkin ajattelisit, niin huomaisit, kuinka suuri etu se olisi, että pääsisit Niemelään emännäksi. Et tarvitseisi itse puutosta kärsiä ja voisit vielä köyhää sukulaistasikin auttaa!

— Jukka astui samassa sisään.

— Tuletpa kuin tuulen tuomana, lausui Kaisa. Kepillä toinen toisen asiaa ajaa, minkä minäkin. Koeta itse parastasi, sanoi hän hymyillen ja jätti heidän kahden kesken.

Jukka istui tytön viereen ja alkoi sovitella sanojaan. Hän sanoi jo kauvan silmälleen Annukkaa sillä mielellä, että ottaisi hänet vaimokseen. Annukka kielsi hänen tekemästä pilkkaa köyhän lapsesta eikä luvannut uskoa häntä. Mutta Jukka kehui hänen kauneuttaan, hänen siivouttaan ja toimellisuuttaan ja vakuutti aikomuksensa olevan totisen. Annukka tunsu, ettei hänellä enää ollut voimaa vastustella ja oli jo

vähällä ottaa silkin Jukan kädestä. Mutta kun Jukka samalla laski toisen kätensä hänen kaulallensa, tunsu hän ikäänkuin käärmeen piston kaulassaan, hypähti äkkiä ylös ja jätti tuvan, ennenkuin Jukka kerkesi häntä siitä estää. Kaisa ja Jukka jäivät ihmettelemään hänen pikaista lähtöään.

Eräänä kauniina aamuna laskettiin Sahin torppain eläimet ensikerran laitumelle ja Annukka kävi niitä paimentamaan. Karjaa on siellä tapana kaitsea vaan ensimmäisenä ja toisena päivänä, kolmantena ne jo jätetään oman onnensa nojaan samoilemaan Tapiolan tanhuvia.

Ilosta hyppelivät lehmät ja lampaat juoksen-
nellen ympäri peltoja ja niittyjä ja etenivät vii-
mein Ristimäen rinteille. Muurikki puski puita,
kiviä ja kantoja ja Mäyrikki kiersi ympäri
Sieppiä sarviinsa tavoitellen, mutta se pahan
ilkinen kerkesi aina väistää takapuolelle ja hauk-
kui, räyskytteli sieltä. Nuoremmat elukat taas
kippasivat häntä korkealla ja tömistivät pitkin
ketoja, ryhtyen tuon tuostakin voimain koetuksiin
keskenään. Olipa siinä urheilua! Vuonaset hyp-
peliävät kiville ja mättäille niin varomattomasti
ja hillimättömästi, että äideiltä pääsi kimakka
hätähuuto — vai ilohuutoko lieenee ollut? Pie-
nokaiset siihen vastasivat vielä kimakammilla
äänillään, mutta jatkoivat kuitenkin vallatonta

leikkiään. Vapaudestaan ne kaikki niin iloitsivat.

Annukka istahti korkealle kivelle Ristimäen kukkulalla ja silmäili sieltä avaraa, ihanaa laaksoa, joka leveni silmäinsä edessä. Rauha ja tyyneys vallitsi kaikkialla. Eläimetkin olivat viimein, temmellettyään aikansa, laskeutuneet lounasta lepäämään paisteiselle rinteelle. Siellä ne nyt kilvassa lekottelivat, torkkuivat ja märehtiä nieputtelivat. Tarvaslampi nukkui tuolla alhaalla ja sen syvyydessä kuvastihe sinitaivas ja rannan korkeat koivut ja Sahin torpat ja koko keväinen luonto yhtä suloisena ja viehkeänä, kuin todellisuudessa. Annukka solmoi seppeleen ruohoista ja lehdistä ja kiinnitti sen ristiin, katseli sitten kaukaisia seutuja, jotka näyttivät niin ihanilta hennon autereen sinisten uutimien läpi. Siellä täällä kohoili kaukaisuudessa synkkiä savupilviä palavista ohrakaskista. Hiski veisteli hirsiä tuvan takana paitahisasillaan. Tarvaskosken pauhu kuului korvesta ja kilvan helkytteli hellää ääntänsä metsän siivillinen soittokunta.

Hiski huomasi Annukan karjoineen olevan mäen rinteellä. Eipä hänkään enää malttanut pysyä työssään, vaan löi kirveensä hirren päähän ja läksi astumaan Ristimäelle päin. Kävellessänsä valmisti hän suuren pajupillin, josta päästeli iloisia säveliä, kuten paimenessa on tapana. Ilosta sykähti sydämensä. Hän aikoi paljonkin puhella Annukan kanssa. Hän aikoi kysyä, mitä oli tullut heidän välilleen, kosk'eivät he enää,

niinkuin ennen lapsena, saattaneet puhella toistensa kanssa. Päättipä hän suoraan kysyä, oliko siinä puheessa perää, kun sanottiin Annukan olevan Jukan morsiamen. Hänellä olisi ollut niin paljon sanottavaa — noina kevään herttaisina hetkinä heräjää niin kummallisen helliä tunteita, varsinkin tuollaisten vilpittömäin luonnonlasten sydämissä. Mutta kukkulalle päästyään huomasi hän olevan niin vaikean päästä alkuun. Hän kysyi, oliko Annukalla hauskaa, kuinka hän voi, ja muuta sellaista, tavallista, jokapäiväistä. Hän päästeli muutamia iloisia säveliä pajupillistään, taittoi pari pientä lepän oksaa, joita alkoi pureskella ja jäi neuvottomana ja surumielisenä katselemaan viehättävää paimentyttöä, joka hänelle hymyili veitikkamaisesti. Sitten alkoi hän puhutella Sieppiä, vuoli männyn latvasta sievän hierimen, jonka lahjoitti Annukalle. Sitten palasi hän jälleen työhönsä tyynen näköisenä. Mutta sydämensä sykki kiivaasti.

Annukka paimensi karjaansa laulellen ja vispilöitä valmistellen Ristimäen rinteellä. Kun hän iltapuoleen saattoi karjaa kotiin, meni hän Hiskin äidille kertomaan, mitä paimenesta kuului. Varovasti silmäili hän ympärilleen, kulkiessaan tuvan nurkan ohitse. Mutta etehiseen jalkansa astuttuaan, sai hän vettä vasten silmiään. Hiski sitä sieltä nakkasi ja lausui: Hyvää maito-onnea!

Vaikka Annukka vähän kastui, huvitti se häntä kuitenkin suuresti. Eihän leikistä auta suuttua. Sellainen on tapa, että ensi päivän

paimenet kastellaan. Sitten lehmät lypsävät — niin luultiin ennen. Mutta nyt harjoitetaan kastelua vaan hupaisuuden vuoksi.

Oli eräs sunnuntai kesäkuun lopulla. Ilma oli lämmin ja tyyni. Ruohikko oli jo ehtinyt kasvaa pitkäksi Tarvaslammin rannoilla ja valkeat lummekukat leijaillivat veden pinnalla. Sahin miehet olivat aikaisin aamulla olleet ongella ja tuoneet hyvän joukon ahvenia. Mutta Sanna oli yöllä tullut hyvin kipeäksi. Hän ei tuskitellut, sillä hän oli kärsivällinen luonteeltaan. Muutamia tyytymättömyyden huokauksia pääsi kuitenkin huuliltaan ja ne sisälsivät Hiskille pienen viittauksen. Hän toivoi Hiskin olevan tyttären, että voisi itse valmistaa ruokansa ja vaatteensa, sitten kun hän on poissa, johon luultavasti ei olisi pitkää aikaa, sillä niin pahoin tunsii hän voitavansa.

Ruokailtuansa astui Hiski ulos ja näytti hyvin miettiväiseltä. Tässä täytyy tehdä päätös, menköönpä syteen eli saveen, tuumaili hän itseksensä ja meni vaatehuoneesensa. Arkustansa otti hän mustan kääreen, jonka keväällä oli ostanut, pansen poveensa ja astuskeli rantaan päin. Pitkään aikaan ei hän ollut mistään vakavista asioista puhellut Annukan kanssa. Kerran oli hän kysynyt, pitikö Annukka Jukasta, ja siitä alkain oli Annukka ollut häntä kohtaan erittäin vallaton. Hän

sysäsi veneen järvelle ja alkoi soudella Annukan kotorantaa kohden. Siellä näki hän Annukan keräilevän kukkia pyörtänöllä ja pyysi häntä soutelemaan kanssaan. Annukka puolestaan pyysi Hiskin auttamaan häntä kukkain poiminnassa ja lupasi sitten tulla. Siihen Hiski mielellään suostuikin, nenästi veneensä hiukan maalle ja alkoi poimia kukkia.

— Mitä kukkia sinä tahdot, kysyi hän.

— Tuohan vaikka noita ruiskukukia, vastasi Annukka.

Hiski toi keräämänsä kukkaset ja kysyi, mitä hän niillä niin paljoilla tekisi, koska entistäänkin oli niitä jo koko joukko. Annukka ei siihen vastannut mitään, vaan solmieli kukista kiehkurata.

— Kuinka kummini jaksaa? kysyi hän viimein.

— Hän sairastui viime yönä. Miksi et enää useammin käy häntä katsomassa?

— Miksi sinä teet pilkkaa minusta?

— Eikö se sitten ollut mieleesi, että kysyin sinulta, oletko Jukan morsian?

Hiski kysyi tätä hyvin totisena. Mutta Annukka heitti kukkasilla häntä kasvoille, hypähti veneeseen ja sysäsi sen kauas järvelle. Hän heilutteli kädessänsä kiehkurata ja käski Hiskin tulla soutelemaan kanssansa.

Hiski ei ollut milläänkään, hymyili vaan ja antoi hänen ilvehtiä. Vene eteni rannasta jo hyvän matkaa ja pieni tuulen vihuri alkoi kul-

jettaa sitä kauemmaksi järven selälle. Sitä päätti Annukka estää ja aikoi tarttua airoihin soutaakseen takaisin rannemmalle, mutta silloin pääsi häneltä hätähuuto, sillä hän huomasi, ettei veneessä ollutkaan airoja eikä melaa. Hiski oli ne tullut nostaneeksi maalle. Hiski rauhoitti häntä ja sysäsi hänelle airon, jolla hän meloi rannalle. Hiski astui veneesen ja alkoi soudella pitkin ruohikkorantaa, mutta Annukka istui mietteissään veneen perässä, kukkakiehkura päässä. Hän oli hyvin kaunis, ihana kuin kesän haltijatar kukkasilla koristettuna. Hiski jäi lumottuna katselemaan häntä, unohtaen soutunsa. Vieno tuulen henki vei veneen Ristimäen alle, jossa he nousivat maalle. Hiski astui suoraan kukkulalle, jossa istui kivellet tuumimaan. Mutta Annukka kierteli pitkin mäen rinnettä, etsien mansikoita, joita sinne jo oli ilmestynyt. Sitten tuli hän ristin luokse ja koristi sen sillä kukkakiehkuralla, jota äsken oli päässään pitänyt.

Hiski aikoi sanoa hänelle jotakin hyvin kaunista, vaan ei tietänyt miten alkaa.

— Miksi koristelet isäni ristiä? kysyi hän viimein.

— Siksi kun sinä et osaa sitä tehdä, vastasi Annukka.

Hiski hiipi hiljaa hänen taaksensa ja sulki hänet syliinsä. Mutta liukkaana kuin ankerias pujahti Annukka pois hänen syleilyksestensä. Hän oli saanut entisen uhkamielisyytensä jälleen ja, seisoen etäällä, kysyi hän:

— Mitä sinä mielit tehdä minulle?

— Aion syleillä sinua, kun olet niin hyvä!

— Vai sanot minua hyväksi! ilkkui hän ja alkoi juosta veneelle päin. Mutta silloin sai Hiskikin jalat allensa eikä Annukka kauas kerinnytkään, ennenkuin oli jälleen hänen sylissään ja tunsu pysyvänsä siinä.

— Hullu poika, päästätkö minut irti! huudahti hän.

— Turhaan pyrit! käsisssäni on kylliksi voimaa pidellä sinua.

— Minä suutun ja huudan ja teen vaikka mitä!

— Etpä nyt voi muuta, vaan sinun täytyy istua hetkinen minun polvellani.

— Minä kantelen äidillesi, että sinä olet paha.

— Ja minä sanon isällesi, että sinä olet raivo.

— Päästä minut heti irti!

— Istu nyt vaan siinä, hyvä Annukka, ja kuule muutama vakava sana, lausui Hiski. Ja hän muistutti miten he ennen usein olivat leikitelleet siellä rinteellä, kuinka silloin oli ollut hauskaa, kun he olivat olleet talosilla, hän isäntänä ja Annukka emäntänä.

— Ja mitäpä näistä sitten? Ethän toki enää tahtone, että rupeaisimme talosille.

— Nythän minä vasta tahtoisinkin. Minä tahtoisin olla isäntänä, suostu sinä olemaan emäntänä. Rupea vaimokseni, ei ainoastaan leikin vuoksi niinkuin silloin, vaan todellisuudessa!

Sanat sattuivat raivon tytön hellimpiin tunteisiin. Hän aivan masentui, kätki kasvonsa käsiinsä ja itki, itki niin rajusti, että Hiski pelästyi ja luuli tehneensä hänelle hyvin pahasti. Hän päästi tytön irti ja koki lohduttaa häntä. Annukka kuivasi kyyneleensä, kiersi kätensä Hiskin kaulaan ja kiharoinen päänsä nojasi Hiskin tukevaa rintaa vastaan.

— Minä rupean vaimoksesi! kuiskasi hän. Peipponen lähimmällä oksalla kuuli sen, kertoi uutisen laulurastaalle, joka lennellessään kertoi sen leivoselle. Tämä vuorostaan lauleli sen pääskyselle, joka lensi kotiräystäälle ja kertoi asian siskoillensa. Mutta perhot ja mehiläiset vaikenivat pihan kukkasilla, kuulivat uutisen ja kuiskailivat joka kukalle ja kukkain tuoksussa leveni tieto heidän onnestansa ihanan luonnon kaikille aloille.

Kun tämä onnen kylläisyyden ensi hetki oli ohitse ja tunteet vähän asettuneet, rupesivat he keskenään puhelemaan. Annukka silmäsi ujosti Hiskiä, joka vielä oli aivan punastunut. Hän nosti tytön jälleen polvelleen. Nyt ei heillä kiirettä ollut. Päin vastoin teki heidän mieleensä viipyä siellä, missä kaikki näytti ikäänkuin iloitsevan heidän kanssansa. Annukka muisti vihdoinkin mansikat esiliinassaan ja kehoitti Hiskin niitä maittamaan, sillä ne olivat kesän ensimmäiset tuotteet. Loput lupasi hän viedä sairaalle kummillensa. Hiski puolestansa otti povestansa mustan silkin, jonka antoi kihloiksi morsiamellensa. Silkkiä ei

Annukalla ennestään ollut. Se oli siis hänestä sanomattoman kallis lahja.

Mitä enemmän Hiski miehistyi, sitä jäykemmäksi ja harvapuheisemmaksi muuttui hän. Tavallisesti pysyi hän mieluummin kotosella; mutta toisinaan, kun mieleensä juohtui, meni hän sunnuntai-illalla Niemelän kylässäkin käymään. Siellä oli paljon hänen ikätovereitaan ja kun yhteen tultiin, niin syntyi aina voimankoetuksia. Woiton toisista oli näihin asti saanut Rassin Roisto, Niemelän Jukan hyvä toveri, joka äitineen asui loisena Niemelän saunassa. Rassin Roistoksi häntä tavallisesti nimitettiin konnan kuriensa vuoksi, vaikka nimensä oikeastaan oli Risto. Hän olikin jo kärsinyt julkisen rangaistuksen ilkitöistensä.

Kokoontuipa taas poikia, muiden muassa Hiskikin, kylän tanhualle, ja voimankoetus alkoi. Heitettiin painia, vedettiin kissanhäntää ja väkikarttua sekä nostettiin väkikiveä. Rassin Roisto voitti toiset aivan järestään; mutta Jukka ei ottanut osaa koetuksiin. Jukkaa ei Roisto ollut koskaan voittanut. Sanottiin hänen tahallaan jättävän voiton aina ystävälleen eikä Jukka ruvennut kilpaan kenenkään muiden kanssa, vaan arveli, että koska hän voittaa Roiston ja Roisto voittaa toiset, niin tietäväthän he koettamattakin, kutka heistä ovat väkevimmat.

Molemmat ylvästelivät voimistansa, kuten Goliat muinoin. Hiskille tuo ei ollut mieleen ja hänkin sanoi haluavansa koetella.

— Tule vaan tänne, niin kyllä minä tuollaisen metsäpukin pian ketistän! pilasi Roisto.

— Suuret sanat eivät suuta halkaise! virkkoi Hiski.

Siinä sitä sitten tömisteltiin ja puserrettiin, että kamara kimpoeli kankaasta. Roisto oli tottuneempi paininheitossa kuin Hiski ja hän käytti vielä viekkauttakin avukseen, pistäen äkkiä jalkansa Hiskin jalkoihin, koettaen siten edes saada häntä säkeytymään. Mutta ei siitä mitään tullut. Hiski viimein kohotti hänet korkealle ilmaan ja keikautti pitkäkseen nurmelle. Ääretön naurun rähähdys seurasi Hiskin voittoa, sillä se oli kaikkein mieleen. Roisto kiljui ja puhkui vihoissaan, vaatien Hiskiä väkikartun vetoon, mutta yhtä huonosti kävi hänen siinäkin. Hiski veti hänet helposti puolelleen. Poikajoukko väitti, ettei Jukkakaan Hiskille riittäisi. Hänen ei auttanut muuta, kun koettaa, mutta alle kynsin jäi hänkin. Silloin toiset poiat tarttuivat Hiskiin, kohottivat hänet korkealle käsissään ja hurraten ja huutaen julistivat hänet „väkimieheksi“. Sellainen menestys täytti Juhan ja Roiston kateudella ja he nauroivat pahaa naurua, kuiskaelleen keskenään, sill'aikaa kun toiset vielä jatkoivat touhuilemistaan.

Kun Hiski erkani heistä mennäkseen kotiinsa, lyöttäytyi Roisto hänen toverikseen. Hän sanoi

aina haluavansa pysyä Hiskin ystävänä ja kehoitti häntä yhtymään kolmanneksi Juhan ja hänen liittoonsa, koska he olivat kaikki rotevia poikia. Hiski hymyili noille kauniille sanoille ja poikkesi kirkkotieltä eräälle metsäpolulle, joka oikasi matkaa. Yksinäistä lautaa myöten päästiin joen poikki. Hiski kysyi, eikö Roisto jo tahtoisi kääntyä takaisin; mutta hän arveli vieläkin saattavansa tulla, koska häntä huvitti Hiskin seura. Hiski kulki edellä joen yli vievää lautaa. Kun he olivat päässeet joen kiskikohdalle, tarttui Roisto äkkiä Hiskin vyötäisiin ja koki sysätä hänet syvällä juoksevaan veteen. Hiski oli aavistanut jotakin sellaista ja tiesi olla varuillaan. Roiston koe ei onnistunut. Hiski käännähti äkkiä taaksepäin ja tarttui lujasti matkatoverinsa rintapieliin.

— Mitä sinulla oli mielessä? kysyi hän.

— Se oli vaan leikkiä. Mina tahdoin vaan vähän peljättää sinua, vastasi toinen.

— Tämä on myöskin leikkiä. Eihän koira siitä pahene, vaikka karvat kastuvat! lausui Hiski ja sysäsi toverinsa jokeen. Nyt on liittomme vahvistettu. Mene ja kerro terveisiä Jukalle uudelta liittoveljeltä! lisäsi hän, jatkaen levollisena matkaansa, kuulematta Roiston pahaa ennustavia uhkauksia.

Hiskin äiti sairastui kovasti ja tunsu kuolemansa lähestyvän. Annukka istui uskollisesti hänen vuoteensa vieressä, holhoen häntä. Hiski oli lähtenyt pappia noutamaan.

Huomattuaan sairaan nukahtaneen, alkoi Annukka siistiä tupaa, lakaisi laattian, pyyhkieli tomut, korjasi pois liiat tavarat ja asetti angervan kukkia akkunalle veteen sekä jätti oven auki, että raitis ilma pääsi sisälle virtaamaan.

Kun sairas heräsi, tuntui hänestä siltä, kuin olisivat hyvät hengettäret käyneet tuvassa. Ilma tuntui niin raikkaalta ja angervan kukat levittivät suloista tuoksuansa.

— Jopa sinä, hyvä lapsi, olet taas siivä, sanoi hän, huomattuansa Annukan.

— Enhän voi toki jättää teitä yksin, kun olette niin heikko, vastasi Annukka.

— Heikkohan minä olen enkä enää kauan viivy tässä maailmassa. Olisin kumminkin suonut niin kauan eläväni, että olisin nähnyt sinut mininänäni. Hiski ei koskaan huoli kenestäkään, ellei hän sinua saa, vastasi sairas.

Annukka olisi heti, kun Hiski kihlasi hänet, mielellään ilmoittanut sen, vaan ei ollut uskaltanut siitä ruveta puhumaan, kun sairas oli niin heikko. Nyt hän sen ilmoitti ja pyysi kumminsa siunausta.

— Mitäpähän minä muuta voisinkaan teille antaa? Suokoon Jumala teille onnea! huokasi Sanna ja vaikenä hetkeksi.

— Yhden asian tahtoisin mieleesi painaa, alotti hän sitten. Sinä autoit keväällä isääsi viinanpoltossa. Älä sitä enää koskaan tee, sillä siitä voi seurata paljo onnettomuutta. Et tule enää olemaan isäsi vallassa ja voit siis kieltäytyä siitä, sillä se on synty.

— En, en koskaan suostu siihen enää, vakuutti Annukka, otti pöydältä savustuneen Uuden Testamentin ja alkoi lukea siitä sairaalle.

Illemmalla tuli pappi ja ripitti sairaan. Pastori Saarni oli herttainen opettaja. Mielellään hän lohdutteli murheellisia ja käveli mielihyvällä pitkiäkin matkoja, saadaksensa ojentaa pyhän sakramentin ijankaikkisuuteen astuville. Sanankuulijansa rakastivat häntä kuin isäänsä. Annukan äiti oli aikoinaan ollut palveluksessa hänellä ja siitä syystä oli hän aina osoittanut erityistä ystävyyttä Annukkaa kohtaan.

Vierashuonetta ei torpassa ollut. Ripitettyään sairaan, astui pastori ulos tuvasta ja ihanteli tyyntä, kaunista luontoa. Hiski vei tuolin aitan eteen pihlajan juurelle ja pyysi häntä istumaan. Annukka tarjosi hänelle virvokkeiksi mansikoita maidon keralla. Kahvia ei vielä siihen aikaan käytetty metsätorpissa.

Lähtiessään kävi pastori vielä sairasta puhuttelemassa. Lassi meni häntä saattamaan kotiin. Sieltä palattuaan tapasi hän vanhan naapurinsa, jonka kanssa aina oli ystävyudessa ja sovinnossa asunut, kylmänä. Hiski ja Annukka istuivat

itkusilmin kuolinvuoteen ääressä. Syvä surun ja kaipauksen tunne valtasi Lassinkin mielen.

Pienten hautajaisten pidettyä ryhtyivät Sahilaiset jälleen töihinsä. Kiiru heinänteko alkoi. Annukka auttoi uskollisesti miehiä. Suloisissa mietelmissä, vaikka tosin kummiensa kaivaten, asteli hän työpaikoille kudelmaansa kutoen. Valkeat sukat ja punaista suissa — ne tulivat niin kauniit hänen mielestensä. Mitäpä siitä, vaikka hän käyttikin hiukan tuota ilon ihanata väriä. Eipä hän niitä itselleen kutonut. Pastorille hän ne aikoi antaa, kun kuulutuskirjaa mentäisiin teettämään. Tapa on sellainen. Talollisten tyttäret vievät paidan, torpan tytär vie sukat.

Pidettiin sitten tuonnempana pienet häät Sahin torpassa. Niemelän isäntäväki oli myös käsketty häihin. Isäntä suostui siihen, että molemmat torpat yhdistettäisiin, joten Sahilaisten työalat paranivat. Kaisakin oli häihin käsketty, mutta hän ei tullut eikä siitä hää-ilo paljoa vähentynyt, vaikka hän poiskin jäi.

II.

„Muruja on elon onni,
Suurin osa suruja.“

Muutaman vuoden kuluttua pistäytykäämme vielä Tarvaslammin rannalla. Huonompata torppaa ei enää näy. Sen sijaan on toinen tuolla koivujen

keskellä tullut entistä ehompaan kuntoon. Kovasti ovat torpan asukkaat tehneet työtä, sen näkee jo kaukaa; metsä on paennut, aidat uudistuneet, uusi tupakin on rakennettu. Ja kuuseen verkko-mökin edessä on vielä yksi karhun pää ilmestynyt niiden entisten lisäksi. Mutta rikkaus ei eksy korpiin eikä erämaihin. Se ei tahtonut koteutua Sahin torpassa.

Ilmestyipä eräänä aamuna torppaan pieni tytär, josta tehtiin äitinsä kaima. Pikku Anni toi tullessansa paljon iloa, mutta paljon työtä ja huoliakin äidilleen. Hellää hoitoa häneltä ei puuttunut, sikäli kun olot sen myönsivät. Isä, äiti ja Lassi kilvan hyväilivät ja hypittelivät häntä milloin kerkesivät. Mutta usein sai hän jäädä yksin kehtoonsa, ensimmältä lyhemmiksi, vaan sittemmin pitemmiksikin ai'oiksi. Siihen hän tottuikin pian. Nukuttuansa tarpeeksi, heräsi hän iloisena, „bymyili enkeleille“ ja katseli pieniä, valkoisia käsiänsä. Tosin ne sietivätkin ihmettelemistä, sillä luonto oli oikeissaan muodostanut molempiin käsiin kuusi sormea. Toisinaan taas, kyllästyneenä käsiinsä, katseli hän mustunutta kattoa ja valkeaksi pestyjä seiniä ja akkunanpeiliä. Tyynenä ja tyytyväisenä tapasi äitinsä hänet useimmiten, palattuaan askareiltaan.

Tulipa sitten kesä taas ja Annukankin täytyi ruveta jälleen ulkotöissä käymään. Ristimäen äntiselle rinteelle hakattiin suurta ohrakaskea. Annukka kassaroitsi pois vesat ja alimmat oksat puista, joita miehet sitten kaatoivat tulen ruuaksi

valmistumaan. Pikku Anni vietiin myötä. Hiski oli jo talvella sitä varten tehnyt päreistä soikean lapsenvakan. Siihen pistettiin pienonen, ja äiti otti vakan selkäänsä ja kuteimen käteensä. Miehet kantoivat eväitä ja työkaluja. Kun paikalle päästiin, niin kumarrettiin hoikka, kasvava koivu, jonka latvaan lapsenvakka kiinnitettiin ja peitettiin hurstilla. Sitten sai tuuli tuuditella, ilman henki heilutella uneen pikku Annin, kuten niin monen muunkin köyhän lapsen, sill'aikaa kun vanhempansa hikoilivat raskaassa työssä kauniina kesäpäivänä.

Raskaita töitä seurasi joku levon hetki. Sunnuntaina käytiin kirkossa tai luettiin kotona perittyä Uutta Testamenttia. Pikku Anni kasvoi isommaksi, oppi käymään ja puhelemaan ja tuli kaikille päivä päivältä rakkaammaksi. Nuo liiat sormet eivät näyttäneet kasvavan. Lapsi tuotti vanhemmilleen paljon iloa ja häntä hyvitellessään muuttui Hiskikin puheliaammaksi. Työt näyttivät menestyvän hyvin ja onnen kylläisyydessä vierivät kultaiset päivät.

Mutta onni usein pettää, sen saivat Sahin asukkaat huomata. Kaksi hyvää lehmäänsä sekä vanha, uskollinen ruuna olivat heidän paras rikkautensa. Huolellisesti he holhoivat luontokappaleita, jotka kiitollisina palkitsivat hyvän hoidon.

Annukka meni eräänä iltana syksyn puoleen kytkemään lehmiänsä, jotka näki koteutuvan kujalla. Pian palasi hän sieltä itkien ja valittaen. Karhu on repinyt Mansikin! sai hän tuskalla

sanotuksi tupaan päästyään. Miehet sattuiivat olemaan kotona ja kiiruhtivat katsomaan lehmää. Sen selkä oli täynnä syviä haavoja ja vatsa oli puhki. Töin tuskin saattoi se pysyä pystyssä.

— Mistäs karhu mokoma nyt olisi tullut seutuille, kun minä en koko syksynä ole nähnyt pienintäkään jälkeä metsiä käydessäni? tuumaili Hiski epäileväisesti.

Lassi katseli tarkemmin eläintä ja lausui:

— Hui, hai, vai kontion töitä! Sitä on kaksijalkainen karhu pidellyt. Aivanhan nuovat selviä puukon haavoja.

— Kuka onneton olisi tuommoisen julmuuden kehdannut tehdä! Emmehän ole tehneet kenellekään mitään pabaa! huudahti Annukka kauhistuneena.

Siihenpä oli vaikea vastata. Hiskin mieleen muistui tosin Rassin Roiston uhkaukset, joita hän oli tuon tuostakin lausunut, mutta eipä ollut mitään, millä hän olisi voinut todistaa epäluulonsa.

Annukka tiedusteli isältänsä millä eläintä olisi lääkittävä. Lassi tarkasteli vielä haavoja ja sanoi että eläin on lopetettava, koska sille kuitenkin kuolema tulisi. Se oli työläs toimi ja sahilaiset tunsivat olevansa puolta köyhempiä, kun paras maidon antaja oli poissa. Vastenmielisesti he taipuivat sen onnettomuuden alle, joka heitä kohtasi.

Tuo „viimeinen kova aika“ oli käsillä. Missäpä halla taisikaan surkeampia jälkiä jättää, kuin juuri Sahin torpassa? Metsän kulmassa, lähdetten ja purojen ympäröimänä, tunsivat ne maat vähimmäinkin kylmän hengähdyksen.

Halla oli kyllä edellisinäkin syksyinä käynyt siellä vieraana, vaikka tosin vaatimattomampana, tyytyen vaan perunan varsiin, pellaviin sekä joutumattomiin ohran päihin. Nyt se vei kaikki — kaikki koko maasta! Kysymys: Mitä syödään? tunkeutui väkisenkin kaikkien huulille. Sen surun ja epätoivon, johon kaikki ihmiset vaipuivat silloin, muistavat vielä hyvin ne, jotka silloin elivät. Jokainen voi sen mielessään kuvitella, mutta hyvin on mahdoton kertoa sitä sanomaton-ta surkeutta.

Mutta jalo kansamme on kärsimystenkin aikoina tottunut Luojaansa luottamaan ja saanut siitä voimaa kestämiään koetuksissa. Tosin Hiski ja Annukka vaipuivat moneksi päiväksi sanattomaan suruun eivätkä näyttäneet enää mistään huo-livan. He eivät oikein tienneet, olisiko vielä ajateltava elämää, vai pitäisikö jo heittää pois kaikki toivo. Toimeentulo näytti aivan mahdottomalta. „Kuollaan pois, jo Herra meidät hylkäs“ — se ajatus tahtoi väkisenkin saada voiton. Lassi, joka oli kokeneempi, pysyi rohkeampana. Hän käveli päivät päästänsä vainioilla etsien, eikö yhtään tähtikäpäätä olisi säilynyt. Se oli turhaa. Kuitenkin tiesi hän kokemuksesta, että nöyrytminen Ju-

malan väkevän käden alle on paras keino hädässä. Hän sai toisetkin vähitellen tointumaan.

— Elää tässä kuitenkin täytyy, niin mahdottomalta kuin se näyttäneekin, tuumaili hän. Näin on kyllä ennenkin tapahtunut. Jospa hinkalomme jäivätkin tyhjiksi, niin onpa otusta metsässä ja petäjiä kankaalla. Uskallusta vaan!

— Uskallusta vaan! sanoi Annukkakin, etsi käsille Uuden Testamentin, josta luki. Ja Sahin murheelliset asukkaat päättivät vieläkin jatkaa sitä vaivaloista tointa, jota elämiseksi sanotaan.

Kiiruimmiten leikattiin ja korjuusen toimitettiin paleltunut vilja. Ohrahalmetta Ristimäen rinteellä ei ollut kukaan käynyt katsomassa hallayön jälkeen. Sanomaton oli siis heidän ilonsa, kun he, mentyään sitä leikkaamaan, näkivät että se oli suurimmaksi osaksi hallalta säilynyt. Se oli päivänpuolella ja niin korkealla ettei halla harmaaparta ollut sinne ulottunut. Ainoastaan alasyrjällä, missä metsän varjossa kasvanut vilja oli vihantaa, näkyi hallan jälkiä. Tämä oli niin odottamaton onni, etteivät he pitkään aikaan tahoneet voida uskoa silmiään. Mutta tultuaan siitä vakuutetuksi, kiittivät he sydämellisesti Jumalaa tästä laupeudesta.

Säilyneen viljan he päättivät tallettaa, jos se vaan suinkin oli mahdollista, tulevan kevään siemeneksi. Siitä sitten taas olisi ehkä toivoa. Tämähän tuntui jo onnelta onnettomuudessa.

Syyskylvön aika tuli, mutta siementä puuttui. Ainoastaan suurella vaivalla sai Hiski Le-

vä-Helliltä, eräältä loismieheltä, joka edellisinä vuosina oli toimittanut Lassin viinan kaupaksi kylässä, puolen tynnyriä itäviä rukiita, luvaten niistä moninkertaisen hinnan. Talven tultua, kun tukinajosta saisi rahaa, lupasi hän ne maksaa.

Sääli oli heitellä maahan kultaisia jyviä, jotka leiväksikin olisi niin tärkeästi tarvittu. „Elää maansa myynyt, vaan ei elä siemenensä syönyt“, ajatteli Hiski ja kylvi.

Eräänä aamuna otti Hiski suitset olalleen ja läksi hevosta niityltä noutamaan. Annukka meni isänsä kanssa Tarvaslammille verkkoja katsomaan. Pikku Anni jäi tupaan nukkumaan ja tavallisuuden mukaan pönkitettiin ovi, ett'ei hän pääsis ulos.

Hevonen ei ollut kaukana, ei puolenkaan virsitan matkalla kotoa. Sitä enemmän ihmetytti toisia, kun Hiski viipyi viipymistänsä. Annukka oli jo valmistanut ruuan ja Lassi kaivanut monta perunapenkkiä, vaan Hiskiä ei kuulunut.

— Ikäänköhän ovat asiat oikein, sanoi hän viimein. Hiski viipyy liian kauan. Lieneekö hevonen joutunut vaaraan. En muista koko yönä kuulleen kellon kalausta.

— Mitä sanoitte? kysyi Annukka pelästyneenä.

Hiski astui samalla tupaan, kovin alakuloisen näköisenä. Hän istui perä-akkunan pieleen syn-

kästi tuijotellen eteensä. Lassi jätti ruokailunsa ja astui ulos, palaten pian sieltä yhtä murheellisen näköisenä kuin Hiskikin. Annukka aavisti mitä pahinta ja kiiruhti ulos. Pikku Anni seurasi häntä. Molemmat palasivat itkien tupaan.

— Voi, voi, kuinka ruuna on nyt ruma! Ei ole päätä eikä jalkoja ja veri juoksee. Miksi tapoit, isä, ruunan? valitteli Anni.

— Miksi tapoit ruunan? kysyivät Lassi ja Annukkakin, nähtyään verisen nahan seipäällä, ulkona.

— Ei täpetussa ollut tappamista. Riisuinhan tuon nahkarääsyn pois, kun ei enää muuta ollut pelastettavissa, vastasi Hiski katkerasti ja kertoi, kuinka oli löytänyt Rimpinevalta ruunan kuolleen valta-ojasta. Enempää hän ei jutellut eikä toisetkaan enempää saattaneet kysellä häneltä. He ymmärsivät hysymättäkin, että kova onni oli taas kohdannut heitä, ja he näyttivät vallan vaipuvan maahan sen alla. Taivaskin vetäytyi pilveen ja vettä alkoi sataa rajusti. Sahin torpassa vietettiin taas yksi noita pitkiä pilvisiä päiviä, josta onnen lempilapset eivät tiedä uneksiakaan.

Tiet täytyivät jo syystalvella kerjäläisistä. Useiden ennen varallisten ihmisten täytyi turvautua vierasten apuun. Almun-anojia oli kaikkialla, mutta harvassa oli niitä, jotka jotakin voivat antaa, sillä kullakin oli työtä ja tietämistä oman

henkensä, ylläpidosta. Moni kurja nääntynyt saapui Sahinkin torppaan. Siellä ei heidän puutoksensa paljoa parantunut. Kuitenkin läksi moni köyhä sieltä tyytyväisempänä kuin useista rikkaammista paikoista. Ystävällisiä sanoja ainakin riitti, vaikk'ei muuta ollutkaan paljoa antaa.

Kurjuus lisääntyi yhä hirvittävämmäksi, mitä pitemmälle talvi kului, ja sitä enensi varsinkin se hirveä kuumetauti, joka ruton tavalla leveni kaikkialle. Hiskikin kääntyi vuoteen omaksi ja virui viikkoja, jopa kuukauden aivan tunnotonna. Hän parani kumminkin vähitellen, vaikk'ei enää päässyt entiseen terveyteensä.

Eräänä päivänä oli erittäin kova rajuilma raivonnut ulkona, eikä vielä yönkään tultua tyynyt. Sahin asukkaat tuumailivat jo monta meinoa, kun kova kolkutus kuului ovelta. Rukoileva ääni kuului pimeässä ulkona.

— Kukahen onneton lieenee ulkona tällaisessa ilmassa? lausui Annukka, ja Hiski meni avaamaan oven. Kokonainen perhekunta, mies, vaimo ja kolme lasta tuli sisälle, mutta pikku Annista näyttivät he ilmeisiltä lumi-ukoilta, niin lumen vallassa he olivat. Sydäntä särkevällä äänellä pyysivät he yösijaksensa jotakin lämmintä loukkoa, sillä heidän oli mahdotonta pitemmältä matkustaa sellaisessa ilmassa. Nuorin lapsi sairasti kuolemaisillaan. Kovilla sanoilla oli heidät ajettu pois Niemelästä ja samoin muistakin taloista kylässä.

— Onhan tuota toki lämmintä, Jumalan kiitos, köyhinäkin aikoina, vaikk'ei muuta ole, sanoi

Lassi ja käski heidän riisua vaatteensa. Hiski toi sylillisen halkoja, joista Annukka sytytti aimo lieskan liedelle palamaan ja sen leistossa saivat onnettomat lämmitellä ja kuivaella itseään.

He kertoivat olevansa Pohjanmaalta, jossa heillä oli ollut torppa. Kun ei ollut halla jättänyt mitään, millä elää, niin oli täytynyt lähteä kerjäämään. Heillä oli muassaan hevonen ja lehmä! He eivät pyytäneet muuta kun eläimen ruokaa. Sitä oli sahilaisilla hyvin runsaasti, kun eläimet niin tapaturmaisesti olivat hävinneet. Annukka sytytti tukon päreitä ja läksi vierasten kanssa ulos. Lehmän taluttivat he navettaan ja hevosen sai mies viedä talliin, koska se oli tyhjä. Tyytyväisyydestä hyräili lehmä, kun emäntänsä päästeli sen sarvista ja jaloista pois kääreet ja otti loimen pois selästä. Olikin jo pitkä aika siitä, kun se oli saanut seista lämpimässä navetassa, kukkanurmia edessään. Tavallisesti oli se mieron tiellä saanut vaan olkia eteensä. Jos joskus oli heinätukkokin annettu, niin sen oli hevonen tarvinnut saada osakseen, että jaksoi vetää kuormaa talosta taloon. Eukko lypsi lehmän ja jakoi tupaan tultuansa lapsille maidon, josta pikku Annikin sai osansa.

Lämmitellessään valkean loisteessa tunsivat matkustavaiset sydämiensäkin sulavan siitä ystävyydestä, jota heille torpassa osotettiin. Hetken kuluttua puhelivat he kuin vanhat ystävät asioistaan ja huolistaan. Wanhemmat lapset, Mari ja Hilma alkoivat leikitellä Annin kanssa,

mutta nuorin, joka ei vielä ollut vuodentakaan vanha, valitteli kovasti. Annukka arveli sillä olevan nälkä.

— Eipä sillä vilukaan liene, arveli lapsen äiti. Emme ole päivään syöneet mitään. Ainoastaan lapset saivat tuon maitopisaran.

Monta päivää ruuatta — se oli hirveää kuulla. Annukka ei voinut olla vähistä varoistaan tuomatta heille ruokaa, jota he saivat nauttia illalliseksi. Kiitollisuuden kyyneleet vuotivat vierasten silmistä.

He saivat luvan pysähtyä torppaan muutamiksi päiviksi. He saivat ruuan apua ja Hiski ajeli halkoja kotiin heidän hevosellaan. Lassi oli nyreissään, kun vieraita ihmisiä ruokittiin, vaikka itselläkin oli puute, mutta Hiski ja Annukka eivät voineet heiltä kieltää muutamaa ateriaa, koska heistä hyötyäkin oli ja kun lapsi tuli yhä kipeämmäksi.

Kolmantena päivänä kuoli lapsi ja Hiski auttoi heitä sen hautaan toimittamisessa. Mutta he viipyivät vielä useita päiviä Sahilla. Lehmä, jonka he jo hädissänsä olivat aikoneet tappaa, alkoi paremmille päville päästyään lypsää kelpo lailla. Maito tasattiin, samoin muutkin ruoka-aineet. Mies kävi kylässä työtä hakemassa, vaan ei kukaan antanut. Mutta he olivat onnellisia, kun olivat saaneet edes hiukan levähtää määrättömällä matkallaan. Muutaman päivän kuluttua läksivät he taas mitteleämään mieron tietä, kiitellen sahilaisia ja toivotellen heille Jumalan siunausta. He olivat

tulleet sahilaisille rakkaiksi ja lausuivat syvällä liikutuksella jäähyväiset. Hiski oli vielä täyttänyt heidän kuormansa heinillä matkavaraksi.

Vaikka ei sahilaisilla vielä ruokavaroista kovin kovaa hätää ollut, niin olivat he kuitenkin hyvin huolissaan, sillä Levä-Hellin rukiit olivat maksamatta. Tukiin-ajosta ei tullut mitään, kun hevosta ei ollut ja Hiski oli sairas. Rahaa oli aivan mahdoton saada. Eräänä päivänä hakkaili Hiski halkoja tuvan takana. Rantalan herrastuomari tuli ja puhutteli häntä. Keskustelu ei kestänyt kauan. Herrastuomari kääntyi jälleen kirkkotielle ja Hiski pirstoili vihan vimmassa puita niin että lastut korkealle kimpoilivat. Surullisena söi hän sitten illallisensa ja kävi nukkumaan. Unta ei tahtonut tulla silmiinsä. Toisetkin olivat hyvin murheellisia, vaikka eivät vielä tietäneet, että Hiski oli saanut haasteen Levä-Hellin jyvistä.

Alinomainen murhe valtasi nyt noiden ennen niin hilpeiden ja iloisten ihmisten mielet. Yhä uudistuneet onnettomuudet saattoivat heidät köyhyyden ja epätoivon äärimmäiselle partaalle ja heidän rohkeutensa lannistui. Monta päivää salasi Hiski murheensa, mutta Annukka huomasi sen kuitenkin ja tahtoi tietää sen syyn. Hiski ilmoitti saaneensa haasteen velasta. Se oli uusi isku ja pitkä, työläs neuvottelu tuli kaikille siitä, mistä rahat otettaisiin.

— Ei! Rahoista ei puhettakaan tänä aikana! lausui Hiski. Jospa hän ottaisi edes lehmän, niin senkin antaisimme.

— Sehän olisi mahdotonta! huudahtivat Lassi ja Annikka yhdestä suusta. Siitähän rippuu koko elämämme toivo, varsinkin kesän tullessa.

— Eikä hän huolikkaan mistään muusta, kun rahaa hän vaan tahtoo, jatkoi Hiski. Rahat on meidän hankkiminen, tulkootpa vaikka tuulesta!

— Onhan kuitenkin ahdistus kohdannut meitä! huokasi Annukka. Pikku Annikin alkoi itkeä, kun näki kyyneleet vuotavan äitinsä silmistä.

Monta ikävää päivää kului, kunnes Lassi viimein ilmoitti keksineensä keinon, millä pulasta pääsisivät. Hän oli käynyt Levä-Hellin puheilla ja esitteli, että Ristimäen ohrat, joita oli siemeneksi säästetty, heitettäisiin — viinaksi! Levä-Helli oli luvannut ottaa sitä velastaan. Se oli tavaraa, joka kelpasi.

— Voi, isä, mitä puhutte! Älkäätte johdattako meitä kiusaukseen! vaikeroitsi Annukka. Mutta Hiski loi appeensa niin vihasen katseen, ettei Lassi sillä kertaa uskaltanut suutansa avata koko asiasta. Puhe päättyi siihen.

Päiviä kului eikä pulma näyttänyt ensinkään selvenevän. Lassi kuiskutteli Annukan korvaan asioita, joita ei julki uskaltanut lausua, Annukka kielsi ensin jyrkästi eikä aikonut rikkoa anoppinsa kuolinvuoteen ääressä tekemäänsä lupasta.

Mutta kiusaus tuli yhä kovemmaksi. Keräjäin aika lähestyi. Eihän siihen monta viikkoa

viipyisi, ennenkuin Hellillä olisi tuomio kädessään ja mikäs siitä sitten muu oli, kun ryöstö seurauksena? Lassi muistutti ehtimiseen Annukalle, kuinka helppoa siten olisi poistaa tuo kova kohdalo, joka heitä odotti, elleivät saisi velkaansa maksetuksi. Eikä ainoatakaan muuta keinoa näyttänyt olevan.

Hiski istui vaimonensa eräänä iltana pimeässä tuvassa asioistansa haastellen. Kyllä oli huolta heillä, mutta ilon päiviä ei muullakaan vietetty, sen he tiesivät. Maantiellä tapasivat he joka päivä joukottain nääntyviä ja kaikkialta kuului kamalia uutisia. Eräs tuntematon vaimo oli kolmen lapsensa kanssa löydetty kuolleen jältä kirkonkylän ja Niemelän väliltä. Samoin olivat Niemelän miehet tavanneet eräänä aamuna rantamäessä vanhan ukon, joka yöllä oli siihen kuollut. Hänellä oli ollut palanen raakaa jäistä hevosen lihaa pussissa. Nälkä ja väsymys näännyttivät ensin onnettomat ja sitten teki pakkasen lopun tuskista.

Tiedettiin jo kertoa useista muistakin yhtäläisistä onnettomuuksista. Hätä ja hämmästys vallitsi joka paikassa.

— Miksi vaan yhä tätä kuolettavaa tuskaa ja epätoivoa, jonka vielä voisimme poistaa! huokasi Annikka ja kietoi kätensä Hiskin kaulan ympärille. Suostu isäni tuumaan, niin kaikki on taas hiukkaa paremmin! rukoili hän.

— Jos se lienee ainoa keino, jolla voimme poistaa uhkaavan ryöstön — ja siltäpä se nyt

näyttää, ettei muuta keinoa ole — niin tehkää sitten sekin. Nähtävästi ei onnettomuus meistä luovu, ennenkuin syvimpään syvyyteen olemme vaipuneet! vastasi Hiski kotvan mietittyään.

Seuraavana aamuna läksi Hiski metsään. Lassi ja Annukka menivät aittaan, josta kantoiivat ohrat saunaan. Siellä ne tehtiin maltaiksi. Lassi laahasi ullakosta alas kummallisen puukolhon, jossa oli rinnatusten kaksi reikää. Outo ei olisi voinut sitä miksikään ymmärtää, mutta Lassi tiesi, mihin se kelpaa. Hän toi aitasta vanhat vaskipiiput, liitti ne tarkasti noihin reikiin, meni kotaan ja laski tuon piipuitetun kummituksen padan päälle. Ken hyvänsä olisi jo voinut arvata, mikä sen tarkoitus oli. Viinapannu oli valmis. Lassi aikoi Riihimäen ohrista pusertaa mehua, joka ilahduttaisi ihmisten mielet ja riemastuttaisi surkastuneet sydämet.

Taas istui hän iloisena Tarvaskosken kuusikossa, taas räiskyi valkea tervaksissa viinapannun alla ja kirottu neste juoksi astiaan kirkkaana kuin timantti. Näistä on köyhinäkin aikoina rikkaita, joilla on markkoja uhrata iloliemeen, vaikka ei ole penniäkään, millä auttaa kurjaa tarvitsevaa, joka antaisi vaikka osan sydänvertansa, jos vaan saisi maksetuksi velkansa.

Varovaisuuden vuoksi hiihteli hän suksilla työpaikallensa aina samaa latua, kantaen selänsä sinne kaikki, mitä luuli tarvitsevansa. Sukilla täytyi Annukankin kulkea sinne, sillä hänen

apuansa tarvittiin siellä. Hän olikin jo lapsena tottunut taitavaksi hiihtelijäksi.

Hiski oli sanomattoman levoton ja tyytymättömän mainittuun toimeen. Hän ei ollut vieläkaan täydellisesti parantunut sairaudestaan. Hän aavisti jotakin lähestyvää vaaraa. Rikoksen ilmoitus ei häntä niin paljo huolettanut, sillä korvessa ei ollut kenelläkään mitään liikkumista ja tulta pidettiin vaan öillä. Kuitenkin tuntui hänestä kuin joku tuho taas uhkaisi heitä.

Syötyänsä päivällisen ja lasta hyviteltyänsä, läksi Hiski eräänä päivänä taas metsätöillensä. Annukka jäi kotiin. Pikku Anni nukkui sänkyyn ja äitinsä asetti hänelle ruokaa tuolille. Sitten hiipi hän hiljaa ulos ja pönkitti oven lujasti ulkopuolelta. Aitasta otti hän lekkerin selkäänsä ja hiihteli Torvaskoskelle isänsä luokse. Hän ei näyttänyt enää tuolta siistiltä, sievältä Annukalta, joka vuosia takaperin öillä uneksi onnestansa ja riemuitsi liekkien loisteessa Torvaskosken kuusikossa. Kasvonsa olivat kalpeat ja pukunsa epäjärjestyksessä. Ennen niin iloinen ja naurunsekainen puheensa kuului nyt surulliselta ja vakaantuneelta.

Vastenmielisesti hän lähestyi isänsä työpaikkaa. Syvät huokaukset puhkesivat rinnastansa. Joka olisi nähnyt hänen sydämeensä, hän olisi tavannut siellä ankaran tunteiden riehun. Hän inhosi vanhaa isäänsä, vaikka hän rakkaudesta heihin tiesi hänen esitelleen tuon ilkeän keinon. Annukka tiesi, kuinka Hiski halveksi heitä ja

näytti ikäänkuin vieraantuneen heistä sen rikoksen tähden. Ja se kirveli hänen sydäntänsä niin kuin kuolema, että hän oli rikkonut lupauksensa.

Metsästä palattuansa näki Annukka tuvan oven olevan auki. Hän kiiruhti hätäisesti ovelle ja huusi Anniansa, mutta vastausta ei kuulunut. Hän juoksi katsomaan sänkyä, mutta se oli tyhjä. Tuvassa ei ollut ketään. Annukka huuteli ulkona lastaan, mutta turhaan. Vavisten hän juoksi avannelle ja sieltä takaisin, juoksi pitkin kirkkotietä huutaen, palasi sieltä ja etsi navetat, saunat, talit, kaikki — ei mitään missään! Äänensä sortui eikä kuulunut enää mihinkään, kun hän koki huutaa miehiä avukseen. Hän koetti saada askeleista selvää, mutta kovettuneilla iljanteisilla teillä ei niitä tuntunut. Mistä etsisi hän vielä! — taas entisistä paikoista uudelleen, monta monituista kertaa, kaikista paikoista, mistä vaan mieleensä juoltui. Kaikki turhaan! Viimein muisti hän metsätien, jota myöten Hiski oli halkoja ajanut metsästä. Sen perille hän kiiruhti, mutta palasi sieltä yksin.

— Jumalani! — — — missä on lapseni! — — — kultaseni! — — — hirmuista — armahtakaa! — — — voi! — — — kuolema! — — — yö joutuu! — — — Hiski — — — armahtakaa! — — —

Tuollaisia katkonaisia, sydäntä vihlovia sanoja saattoi hän enää juostessaan lausua. Rintaansa rupesi kovasti ahdistamaan ja hänen täytyi heittäytyä hangelle pitkäkseen. Hiskin ääni kuului tuvan luota ja hän kiiruhti sinne.

— Etsi lastamme, hän on kadonnut! huusi hän ja sylki verta suunsa täydeltä.

Kahdesti ei tarvinnut Hiskille sanoa tätä.

— Oletko päästänyt lapsen silmäisi alta! huudahti hän juostessansa avannolle, jota oli aina pitänyt lapselle vaarallisena. Palattuansa sieltä tapasi hän Annukan voivotellen juoksentelevan pitkin pihaa.

— Missä olit, kun laskit lapsen hukcateille? kysyi hän vihaisesti.

— Hän jäi nukkumaan, kun minä, pönkitettyäni oven, läksin käymään tuolla korvessa. Kun sieltä palasin, näin oven avattuna ja lapsen olevan poissa!

Hiski ei enempää kerinnyt kuulemaan. Haikealla äänellä huusi hän Lassiä pari kertaa. Sitten juoksenteli hän, aivan niinkuin Annukkakin äsken, sinne ja tänne, avannolle, saunaan, talliin, joka paikkaan. Viimein alkoi hän juosta pitkin kirkkotietä maantielle, juoksenteli sitä sekä kylään että korpeen päin, palasi vihdoon kotiin, mutta Annia ei löytynyt missään.

Lassi ja Annukka olivat silläaikaa kotona etsineet, minkä olivat tainneet. Lassi huomasi, että hänen pyssynsä oli viety. Varas oli arvattavasti oven auki jättänyt.

— Missähän se koirakaan on, kun ei sitä missään näy, että edes sen avulla voisi paremmin löytää? kysyi Lassi. Vaan kukapa siitä tiesi? Sieppi oli jo tullut vanhaksi eikä enää pitänyt paljon lukua virastansa, vaan makaili päi-

vänsä laiskana eikä viitsinyt edes vieraitakaan haukkua.

Yö yllötti Sahin onnettomat asukkaat. Ilma muuttui pilkkosen pimeäksi ja lunta alkoi sadella. Täytyi vihdoinkin kaikkien tulla tupaan hengähtämään ja Annukka muistutteli uudelleen, kuinka hän oli lähtenyt Tarvaskoskelle.

— Kirottu olkoon Tarvaskoski ja ne työt, jotka sinua sinne vetivät! lausui Hiski tuimasti, sivalsi tukon päreitä kouraansa, sytytti ne ja syöksyi jälleen ulos. Hänen viimeiset sanansa vihlaisivat kuin veitsi Annukan sydäntä, joka jo ilmankin oli särkymäisillään, ajatellessansa lapsensa kohtaloa. — Missä on lapseni! — — — Annini! — — — paleltuneena! — — — nälkään nääntymässä! — — — Tule — — — Anni kulta — — — jälleen! huudahti hän toivotonna.

Hauskaa ei Lassillakaan ollut. Huonolla menestyksellä koki hän lohdutella tytärtänsä, omistaen itsellensä kaiken syyn.

— Antakaa minulle lapseni! Yhden tekevää, kuka tässä on syypää! Tuokaahan vaan lapseni minulle! vaikeröitsi hän viskellen käsiänsä epätoivosta.

Hiski kulki ympäristöllä tulisoittoinensa. Tiel-le oli satanut tuoresta lunta, joten jälistä oli mahdoton selkoa saada. Hän pistäysi taas tuvassakin, vaan tapasi sen tyhjänä. Lassi ja Annukkin olivat lähteneet ulos etsimään. Aamupuoleen kiiruhti hän Niemelään, jossa herätti koko talon väen ja kertoi onnettomuutensa. Sieltä luvattiin

levittää sanaa toisiin taloihin ja päivän tultua sanoivat hekin tulevansa lasta etsimään. Kaisakin, Annukan täti sattui olemaan Niemelässä. Hänen otti kovin pahakseen lapsen katoamisen, vaikka hän muutoin hyvin vähän oli huolinut sahilaisten kohtalosta.

— Rakastinpa sitä tenavaa enemmän, kuin luulinkaan, lausui hän, pyyhkien kyyneleitä silmistään.

Hiski läksi Niemelästä ja Kaisa kiiruhti hänen perässään.

— Äläs mene! Mieleepi johtuu jotakin, lausui hän Hiskille. Lapsi ei ole kadonnut oikeita teitä. Ennen tuloasi näin unta. Ilma oli täynnä mustia höyheniä ja se merkitsee noituutta. Eikös sieltä ole kadonnut muitakin?

Hiski ei tiennyt, oliko muuta kadonnut, kuin lapsi.

Kaisa neuvoi Hiskiä menemään kirkolle ja soittamaan heti Annille kirkonkelloja. Se tekisi noituuden voimattomaksi ja palauttaisi heti lapsen hiisien vallasta.

— Ei tyttönen ole missään muualla kun metsässä jonkun pensaan juurella. Ei siellä ole kylmä eikä nälkä. Sillä on karhunnahka peittona ja poron voita ruokana. Mutta kun ihmiset saavat hänet nähdä, muuttuu karhunnahka heti sammaliksi ja voi muuttuu puolipalanneiksi tulitikun päiksi.

— Saisihan tuota soittamistakin koettaa, jos siitäkään edes apua olisi. Saisihan tuota samalla

käydä pastoriltakin neuvoa kysymässä, arveli Hiski ja läksi. Kaisa kiiruhti Sahille, jossa jakeli viisaita neuvojansa Lassille ja Annukalle. Hän otti kerrassaan ohjataksensa asiain menon torpassa.

— Noituutta! Noituutta! Koko ilma oli täynnä mustia höyheniä. Lapsi on hiisien vallassa. Mutta pannaan kova kovaa vastaan! huudahteli hän ja sillä käskävällä tavallaan, joka oli hänelle niin omituista, pakotti hän Annukan kanssansa nostamaan sängyn akkunan eteen, että auringon noustuansa sopi paistaa siihen. Hän kysyi, oliko Annukka käsin pidellyt sänkyvaatteita sitten, kun lapsi katosi, joka olisi ollut kovin paha. Annukka ei muistanut koskeneensa niihin.

Kaisa etsi pikku Annin vaatteet, mitä löysi, puetti ne luudan ympärille, joten siitä syntyi vauvan tapainen, ja asetti sen sänkyyn pitkäkseen. Luudan varvuista teki hän kolme ristiä, solmiten varvut toisiinsa punalangoilla. Ristit hän asetti kolmioon vauvan ympärille ja kävi odottamaan päivännousua.

Annukka ei seurannut tätinsä toimia, vaan huupotteli kuin hullu vuorotellen ulos ja sisälle. Lassia ei missään näkynyt.

— Älä siinä suotta huutele ja hoilaele! Luuletko sen siitä paranevan? lausui Kaisa Annukalle. Kun päivän tulikerä valaisee paikan, missä lapsi viimeksi nukkui, ja kun siunattu malmi ensikerran helähtää, niin kukistuu hiisien mahti. —

Aamu oli tullut. Pastori Saarni oli jo ehtinyt nousta vuoteeltansa ja heittää yöjakun yllensä, kun Hiski tuli pappilaan ja pyysi saada puhutella häntä. Pastori tuli kovin liikutetuksi sahilaisten onnettomuudesta. Hän kehotti Hiskia miehenä kestävänsä onnettomuudessa, joka vaikkapa tuntuikin sangen raskaalta, oli kuitenkin kärsivällisesti kannettava.

Pieni Kalle, pastorin kuusi vuotias poika, kuunteli tarkasti kertomusta lapsen katoamisesta ja kysyi, oliko pikku Anni ollut kiltti. Hiskin täytyi myöntää se.

— Kyllä se sitten vielä löytyy! vakuutti Kalle vilpittömästi. Hänen sanansa kuuluivat kummalliselta isänsä korvissa, vaikka ei niihin suurempaa huomiota auttanutkaan panna, puhuihan lapsi vaan, mitä mieleen sattui tulemaan.

— Siinä on luottamusta, jota meiltä vanhoilta usein puuttuu, lausui hän Hiskille ja koki lohdutella häntä Jumalan sanalla.

Hiski ilmoitti pastorille Kaisan neuvon ja pyysi saada soitattaa kelloja, että hiisien mahti kukistuisi, jos, kuten arveltiin, lapsi olisi niiden vallassa.

Hämmästyksestä ei pastori tahtonut saada sanaa suustansa.

— Jos en tuntisi sinua ja tietäisi sinun olevan niin yksinkertaisen, niin tuosta minä antaisin ja ajaisin sinut hiisinesi paikalla tiehesi! lausui hän viimein kiivastuksissaan ja näytti tukevaa kuhmusauvaansa.

— Rankaisematta et olisi, sen sanon vieläkin, tuonut esille niin törkeätä taikauskoa minun huoneessani! jatkoi pastori. Mutta silloin olikin hänen vihansa ohitse ja lempeydellä alkoi hän neuvoa Hiskiä luopumaan niin hirveistä ja perättömistä luuloista ja toivoi, että Hiski rukoilisi Jumalalta ymmärrystä ja valaistusta eikä uskoisi taikoja.

Hiskikin oli hämmästynyt. Oliko se siis vaan pelkkää luuloa, kun sanottiin hiiden vievän lapsia, vaikka hän jo pienestä pitäin oli kuullut sitä totena juteltavan! Hän luotti kuitenkin siihen, että pastoripa sen paremmin tietää, joka on niin oppinut. Hän lausui jäähyväiset ja lupasi mennä nimismiehelle asiaa ilmoittamaan. Pastori sanoi, että hänellä oli tärkeitä asioita nimismiehelle, jonka luokse aikoi pian lähteä, ja lupasi samoin tein toimittaa Hiskinkin asian.

Tuskin oli Hiski ehtinyt Sahille, johon kylästä jo useita miehiä oli saapunut, kun nimismieskin tovereineen tuli sinne. Etsiminen alkoi. Miesjoukko hajaantui Tarvaslammin ympärille. Jäällä oli ollut lunta tuskin nimeksikään ennen viimeöistä lumisadetta ja epäiltiin lapsen kulke-
neen jäätä myöten metsään, sillä hänellä oli ollut erinomainen halu päästä jälle. Kun ei sieltä mitään löytynyt, kokoontuivat etsijät taas torpan pihalle. Roistokin näkyi olevan joukossa. Toisten neuvotellessa, mistä vielä olisi etsittävä, hiihteli hän ympäri peltoja ja tutki tarkoin kaikkia metsään vieviä jälkiä. Hän näytti olevan erittäin

innostunut etsimään ja silmänsä vilkkuivat kummallisesti.

— Hoi, miehet! Mihinkäs tämä tie vie? huusi hän, huomattuansa vähän lumen alta tuntuvia sukseen latuja, jotka veivät Lassin työpaikoille Tarvaskosken rannalle.

— Ei se vie erittäin mihinkään. Minä siellä olen vaan toisinaan hiihdellyt, ehätti Lassi hämillään vakuuttamaan. Mutta se oli jo myöhäistä. Miesjoukko hiihti kilvassa, Rossin Roisto edellä, ja pian olivat he hänen keittimönsä ääressä.

Mahdotonta on kertoa sitä rähinää ja naurua, hämmästystä ja suuttumusta, joka siinä syntyi. Ahnaimmat alkoivat maistella viinaa, jota oli lekkereissä kuusen juurella. Kiireessään ei Lassi ollut kerinnyt niitä edes korjata parempaan talteen edellisenä iltana.

— Kukas olisi luullut meillä tällaista onnea olevan! huudahti yksi.

— Ja kuka olisi heitä luullut näin hävyttömiksi! lausui toinen.

— Ja näin tyhmiksi! pilkkaili kolmas. Kutsutaan tänne pitäjään väki ja ruununmiehet, vaikka tämmöiset rehkäiset ovat paraillaan toimessa!

— Mitäs te siellä piipitätte niinkuin kananpojat? Olisiko täällä mielestänne ollut hyvinkin hauskaa hiipotella tyhjin suin ympäri metsiä? Eikö ollut paljoa kauniimmin tehty, kun valmistettiin vähä suunavausta tätä suurta etsikonaikaa varten? ivaili Jukka naukkuja ottaessaan.

Muutammat alkoivat särkeä astioita ja kaadella riistoja maahan; mutta nimismies, kuultuansa miesten huudot ja rähinän, kiiruhti paikalle ja esti sen. Ihmetellä täytyi hänenkin tätä löytöä. Hän käski ajurinsa ottaa vaskipiiput, padan ja viinan takavarikkoon. Piipputynnyri ja padan puuhattu särettiin. Muutoin jäi kaikki entiselleen. Herjauksia, pilkkaa ja uhkauksia satoi tulvanaan sahilaisten yli. Erittäinkin Niemen isäntä oli kiukuissansa siitä, kun hänen maalaan oli sellaista uskallettu tehdä. Mutta hän lohdutti kuitenkin itseänsä sillä, että torpan kontrakti loppui tulevana keväänä. Sitten lupasi hän ottaa kunniallisempia ihmisiä alustalaisikseen.

Nimismiehen käskystä haastoi Rantalan herrastuomari Hiskin, Lassin ja Annukan oikeuteen luvattomasta viinanpoltosta. Etsijät läksivät kukin kotiinsa ja siihen päättyi lapsen virallinen etsiminen. Maailma muuttui nyt entistä synkemmäksi sahilaisille. Tähän saakka oli heitä ahdistanut ainoastaan murhe, mutta nyt tuli vielä häpeä lisäksi.

Annukka istui nurkassa täynnä tuskaa. Kyyneleekään eivät tuottaneet enää mitään lievitystä. Nekin olivat jo loppuun juosseet. Nyt he eivät ruvenneetkaan vaiti suremaan. Sitä voimaa heillä ei ollut. Jokaisen tunteet saivat vapaan toimivallan. Moniin, moniin pitkiin hetkiin ei tuvassa kuulunut muuta, kun valitusta ja tuskan huutoja. Ainoastaan Kaisan tunteet pitivät tasapainonsa. Hän tosin juostessansa ja hääriesssä pyyh-

kieli turkin hihalla silloin tällöin silmiänsä, vaan muuta mielenliikutusta hänessä ei huomattu.

Hiski kertoi hänelle pastorin terveiset ja nuhteet taikomisesta, mutta niitä hän ei kuulevaan korvaan ottanut.

— Olisipahan se mustamikko antanut vaan soittaa kirkonkelloja, niin eiköhän lasta olisi löydetty. Kyllä sitä nyt etsiä saa. Kuka sen tietää, kuinka monta kertaa hän on jo sivuutettu? Hän voi olla kivenä tai hautana silmäimme edessä. Hiidet ovat taitavia silmänkääntäjiä!

Sellaisia lasketteli Kaisa eikä häntä ollut helppo auttaa uskostansa.

Lasta ei lakattu etsimästä. He tulivat viimein siihen päätökseen, että hän oli mennyt avantoon, koska häntä ei mistään löydetty. Avanto hakattiin hyvin suureksi ja ankara haraaminen alkoi. Olisi ollut niin lohdullista löytää edes tuo pieni ruumis, että sille olisivat voineet osottaa viimeisen palveluksen.

Kaisa puoliksi kielsi; puoliksi myönsi hänen olevan avannossa. Hiisijutusta hän ei enää uskaltanut mitään lausua, sillä Hiski ja Annukka eivät voineet sitä kärsiä. Tullaksensa vakuuteksi siitä, olisiko lapsi siellä, kävi Kaisa noutamassa kukon kotoansa, vei sen avannolle, silitteli sitä ja antoi sen kurkistella avantoon, vaan kukko oli vaiti. Hän löi sitä, repi höyhenistä ja pyrstöstä, mutta se ei hiiskunut mitään.

— Lapsi ei ole avannossa, kosk'ei kukko laula, vakuutti Kaisa. Hän ei muistanut sitä, että

kukko oli ollut surullisella tuulella koko talven eikä ollut ensinkään laulellut.

Lassi uskoi sisarensa taikoja, mutta Hiski ja Annukka vaan yhä harasivat avantoa. Viimein alkoivat he etsiä yhä avarammalta toisista kylistä, arvellen että joku matkustaja olisi hänet ottanut maantieltä, johon hän kyllä pian olisi saatanut juosta ulos päästyään. Mutta mitään tietoa ei saatu hänestä. Pikku Anni oli kadonnut tietämättömiin, sillä hän ei ollut ainoa lapsi, joka silloin katosi. Silloin oli kansainvaellus ja mahdollon oli kenenkään tietää, mihin mikin joutui. Kysy lehteä, jonka syksyn myrsky tuhansien muiden kera repäsi irti ja lennätteli avaruuden ympäri, mihin se on joutunut. Etsi lastua, joka putosi virtaan, ja virta tulvilleen paisuneena vei muassaan. — — — Yhtä turhaa oli etsiä pikku Annia.

III.

„Nyt minä mielelläni kuolen, kun näin sinun kasvosi, ja ettäs vielä elät!“

Näiden onnettomuuksien tapahduttua hypätkäänme kertomuksessamme puolentoista vuosikymmentä eteenpäin. Siirrymme siten parempaan aikaan, jolloin enää vaan unen näkönä kangaste-

lee edellisessä kerrottu kurjuus ihmisten mielissä. Käsillä on nyt onnellisempi aika. Suruille ja kieltämyksille nauretaan. Puutoksien aika — se on satujen aika. Nekin, joihin se oli iskenyt, kovat kouransa, ovat sen jo melkein unohtaneet. Viljaa tulee, rahaa tulvailee maahan, kaikki on hyvin, on suloista, iloista, hauskaa, tyyntä ja päivänpaistetta. Pienemmissäkin, huonommissakin metsätorpissa kuin Sahissa juodaan vaan vehnäkahvia ja herrastuomari käy verassa ja tohvelissa. Mekään emme enää viihdy tuolla surujen laaksoissa Tarvaslammin rannalla, vaan siirrymme sieltä toisiin, valoisempiin piireihin.

Eräänä kirkkaana syysaamuna, kun kaupungin koulunuoriso oli juuri aamurukouksista tullut, ja kukin oppilas oli asettunut paikallensa opettajaa luokalle odottamaan, tuli koulun kunnianarvoisa vahtimestari juhlallisen näköisenä luokalle ja lausui:

— Tulen rehtorin käskystä ilmoittamaan että teillä on tänään luistinlupaa kaksi päivää.

Iloisempaa sanomaa hän ei olisi voinut tuoda. — Jokaiselta pääsi ilonhuudahdus, kirjat lenätettiin laatikoihin ja kilvan kiiruhti kukin asuntoonsa. Puolen tunnin kuluttua he jo kilvassa kiitelivät kirkasta jään pintaa ristiin ja rastiin. Tyttökouluinkin oppilaille oli luistinelupa ja hekin ottivat iloisena osansa tuosta pohjolan nuorison reippaasta huvituksesta.

Eräs sorea poika, nähtävästi ylimmän luokan oppilaita, otteli pitkiä harppauksia erillään muista. Hän luo tuon tuostakin odottavan katseen laiturille eikä näyttänyt olevan luistelemisesta yhtä huvitettu kuin toverinsa.

— Mikäs Kallea vaivaa, kun on noin vakainen ja totinen? kyseli muuan toveri.

— Etkö huomaa, ettei Anna Heilina ole vielä täällä? sanoi toinen.

— Kuka on Anna Heilina? kaikui useasta uteliaasta suusta yht'aikaa.

— Te olette kaikki Sysmästä! lausui eräs poika, näyttäen tietoviisaalta. Mutta kysyjät eivät tulleet hullua viisaammaksi siitä, kuka Anna Heilina oli.

Kaikki tiesivät hänestä vielä ainoastaan sangen vähän, eikä ihmekään, sillä hän oli vasta pari viikkoa ollut kaupungissa. Hänen nähtiin säännöllisesti kulkevan kouluun vähää ennen soittoa ja sieltä taas kotiinsa luentojen loputtua. Toisinaan hän kulkiessaan vallattomasti heilutteli kaunista kirjalaukkuansa ja veitikkamaisesti kallisteli kiharaista päätänsä, toisinaan taas asteli aivan vakavana kuin vanha ihminen. Mutta aina oli jostakin tähystelemässä joku, joka häntä ihmetteli ja ihanteli. Siinä vähässä ajassa oli hän ehtinyt lumota jo monta poikaa, sillä hän oli niin kaunis.

Ainoastaan Kalle Taarnilla oli ollut onni saada puhutella häntä muutaman kerran. Sen enempää ei hänelläkään ollut kerskattavaa An-

nan tuttavuudesta. Mutta paljonkos siihen tulta tarvitaan, että tappurat syttyvät?

Kalle oli jo tehnyt monta kierrosta jäällä. Hän oli kaunis, reipas poika, näöltänsä paljon muistuttaen isästänsä, pastori Saarnista, jonka Sahilla sairastuoteen ääressä olimme tuntemaan.

Kallesta alkoi tuntua hyvin ikävältä. Tokkohan äitinsä laskenee taas tyttöä mihinkään, arveli hän epäillen ja aikoi jo lähteä pois jäältä. Kuitenkin teki hän vielä muutamia kierroksia, kokien keksiä tilaisuutta, missä saisi sanankaan vaihettaa Annan kanssa.

Mutta jopa tulla keiskutteli luistimet kädessänsä eräs hoikka kaunotar, niinkuin näytti, vast'ikään pitkän hameen saanut, pitkin kirkkokatua alas jäälle. Kalle luisteli kiireesti häntä vastaan lumottunua katsellen häntä kuten Wäinämöinen ennen ilman ihanata impeä.

Sievästi tervehdittyänsä ja luvan saatuansa, alkoi hän auttaa neitiä ja asettaa luistimia hänen jalkaansa. Palkaksi siitä sai hän tarjota hänelle kätensä ja niin he läksivät käsi kädessä luistelemaan. Kalle oli onnellinen. Hän ei huomannut ketään muita jäällä olijoina, hänestä tuntui kuin ei olisi ollutkaan ketään, ei ketään muita kuin he kahden maailmassa.

Ensimältä pysyttelivät luistelijat vaan kaupungin kohdalla, mutta etenivät vähitellen ulomaksi. Pienemmillä pojilla ei kaikilla ollut luistimia, vaan he lainaisivat niitä toisiltaan. Täytyipä muutamain tyytyä siihenkin, että lykkeli-

vät kelkassa toisiaan. Koettelipa eräs suksillakin jään liukkautta.

Kalle oli pojista paras luistelijä. Hän teki lukemattomia hämmästyttäviä, jopa peloittaviakin mutkia ja käänteitä. Jää oli jo niin vahvaa, ettei tarvinnut epäillä sen kestävyyttä. Ainoastaan etäällä joen suussa lahden pohjukassa oli se heikompaa. Toisten huomaamatta oli muutamia tyttöjä, Anna Heilina etupäässä, luistellut aivan lähelle joen suuta. Toiset sen huomattuansa huusivat heitä pelästyneinä takaisin. Muut kääntyivät heti, mutta Anna, joka oli juuri ottanut vahvan vauhdin, ei voinutkaan niin äkkiä kääntyä takaisin. Jää risahti kerran ja hän upposi huutaen veteen.

Kaikki alkoivat kiiruhtaa hädissään, huutaen ja hälisten sinnepäin. Kalle sivalsi sukset hiihtelijältä, kuiskasi eräälle toverillensa, että se kutsuisi ajurin rannalle ja oli jo muutamassa henkäyksessä Annan luona. Vaikka jää oli niin ohatta ja heikkoa, että siihen joka kerta, kun hän suksensauvansa laski, tuli reikä, pääsi hän kuitenkin suksijalassa tytön luokse, auttoi hänet jäälle ja toi kiireesti rannalle. Ajuri oli jo siellä ja vei märän, pelästyneen, värisevän tytön kotiinsa.

Ihmisiä oli sill'aikaa keräytynyt paljo rannalle sitä ihmettä näkemään. Eräs maalaisvaimo veteli ahkerasti kelkkaansa ihmisjoukossa ja tarjoili kaupunkilaisille sukkia ja käsineitä kaupaksi ja hänen hienot, kauniit teoksensa saivat hyvän menekin. Kuultuansa että jäähän pudonneen ty-

tön nimi oli Anna, kyseli hän levotonna, kenen tytär hän oli. Mutta kun hän näki Annan istuvan ajurin rekeen ja näki hänen hienon vaatteuksensa, arvasi hän hänen olevan ylhäisten lapsia ja lakkasi kyselemästä.

Rouva Heilina oli leski ja oli vasta muutamia viikkoja sitten muuttanut Helsingistä uuteen asuinpaikkaansa tuonne pieneen maaseutukaupunkiin. Hän oli kovin pelästynyt siitä vaarasta, johon Anna oli ollut vähällä joutua. Kalle sai pian sen jälkeen kutsun Annan kotiin ja rouva Heilina kiitti häntä lapsensa pelastuksesta. Kallen ja Annan tuttavuus muuttui pian ystäväyydeksi — ja miksi lienee muuttunutkaan!

Vaimo kukkoineen on kadonnut kaupungin rannasta. Mistä hän tuli ja mihin meni — sitäpä ei ollut niin helppo sanoa. Hän oli aina matkalla ympäri maata ja tiesi kertoa havaintojansa Uudelta-maalta ja Savosta yhtähyvin kuin Pohjanmaalta ja Karjalastakin. Kerjäläiseltä hän ei näytä, vaikk'ei hänellä nähtävästi rikkauksia-kaan ole. Tuossa kelkassa on kaikki hänen omaisuutensa. Kesäksi nostaa hän korinsa nelipyöräisille rattaille, joita on yhtä helppo vetää kuin kelkkaakin.

Näin on hän kierrellyt jo vuosikausia. Tuskinpa on pitäjää, tuskinpa kylääkään, jossa hän ei olisi käynyt. Mitä etsii hän? Miksi kiiruhtaa hän paikasta paikkaan?

Tultuaan taloon, lausuu hän Savon murteella: Hyvää päivää! Sitten levähtää hän hetkisen, näyttellen sukkiaan ja siinä, kun talon nais-väki katselee ja pitelee niitä, tutkii hän tarkoin heitä katseillaan. Vanhat eivät herätä hänen uteliaisuuttaan, eikä lapsetkaan. Mutta jos on saapuvilla nuoria, kasvunsa päähän päässeitä tyttöjä, niin niitä mittelee hänen katseensa moneen kertaan. Hän käy heidän luoksensa, katselee tarkasti heidän käsiänsä, kyselee heidän ikäänsä, nimeänsä ja vanhempiansa. — Ei! lausuu hän sitten pudistellen päätänsä pettynein toivoin. Hänelle nauretaan. Häntä pilkataan. Ylimalkaan luulevat kaikki, että hänellä on vika järjessä. Kukapa tietää, mitä murheet ja tuskat ovat aikaan saaneet? — hän on äiti, joka yhä etsii kadonnutta lastaan — hän on Sahin Annukka.

Näin on hän kulkenut siitä saakka kun jäi leskeksi. Sen onnettoman tapauksen jälkeen ei Hiski elänyt kauan. Lassikin kuoli pian ja Annukka jäi yksin. Häinkin tunsii olevansa aivan tarpeeton maailmassa. Ainoa työ, jota varten hän luuli saaneensa jäädä viimeksi henkiin noista Sahin kova-onnista asukkaista, oli kadonneen lapsen etsiminen. Lapsellinen yritys! — kaikki pitivät sen aivan turhana. Yhtä hyvin voisi etsiä menneen vuotista lunta. Vaan mitäpä huoli hän noista puheista. Hän seurasi sydämensä vakuutusta. Hänestä tuntui, kuin olisi joku ääni hänen sydämessään kuiskannut: Sinun tyttäresi elää! Se oli varmaankin äidin rakkaus, joka ei uskaltanut

sammuttaa viimeistä toivon kipinää sydäimestä, sillä silloin olisi sammunut elämä siitä.

Pari kertaa vuodessa kävi Annukka pastori Saarnilta, joka jo oli päässyt kirkkoherraksi, neuvoa kysymässä ja hänelle huoliaan haastamassa. Hänenkin mielestään näytti vaimoraukan toivo turhalta, mutta hän vahvisti kuitenkin häntä siinä. Olihan ennenkin ihmeitä tapahtunut. Hän lahjoitti Annukalle Raamatun, jossa erittäin kertomukset Jaakopista ja Joosefista tulivat hänelle rakkaiksi.

Nyt on hän matkalla Pohjanmaalle, johon häntä seuratkaamme. Sielläpä hänellä on työtä noissa suurissa kylissä, joita on toinen toisensa vieressä. Siellä riittää kyselemistä ja katselemista. Siellähän sitä on helppo vetää kelkkaa, kun tiet ovat niin mäettämiä ja tasaisia.

Monta pientä torppaa, monta uljasta kaksinkertaista asuinriviä on hän jo käynyt tutkimassa tuolla äärettömällä tasangolla. Nyt läksi hän suuresta kylästä, jossa oli tunnustellut kaikki nuoret tytöt. Tuolla metsän reunalla näyttää vielä olevan joku uutisasunto. Sinnekin on poikettava. Tarkkaa on tehtävä, Kummallista kuinka nyt Sahin päivät ja katovuoden kuvat mieleen muistuvat! Nämä täällä puhuvat juuri sellaista murretta, kun ne vieraat, jotka Sahilla viipyivät muutamia päiviä ja joiden lasten kanssa pikku Anni oli leikitellyt. Olivatkohan he olleet täältä kotoisin?

Hän saapui jo pihalle ja asetteli kelkkaansa seinukselle. Talon vaimo tuolla vei halkoja tu-

paan. Kummallista! Hän heitti halot sylistänsä ja juoksi tulijaa vastaan. — Annukka! Oletko sinä Annukka! huudahtaa hän syleillessään vierasta.

— Olen! Sahin onneton Annukka?

— Tule sisälle — tule sisälle siunattu vieras!

Ja hän taluttaa hänet kädestä sisälle ja juhla alkaa tuossa pienessä uudistalossa. Annukka oli tavannut vanhat ystävänsä. Kaikki kiertyivät hänen ympärilleen tervehtelemään häntä. He ilmoittivat vilpittömästi ilonsa tästä jälleen näkemisestä. Mari ja Hilma olivat kasvaneet jo aika-ihmisiksi.

— Sellainen olisi jo pikku Annikin! huokasi Annukka ja kertoi heille, mitä oli tapahtunut. Se teki hänen ystäviinsä erinomaisen vaikutuksen. Mies ja vaimo katselivat hetken aikaa sanatonna toisiaan.

— Se oli siis kuitenkin hän! lausui viimein mies.

— Aivan varmaan oli se pikku Anni, kertoi vaimo. Sitte juttelivat he Annukalle, että he monta viikkoa sen jälkeen, kun Sahilta olivat lähteneet, olivat Savossa kuleksiessaan nähneet mustalaisjoukon kiireesti ajavan heidän ohitsensa. Lapset olivat sanoneet silloin kuulleensa lapsen äänen heidän joukostansa huutavan: Hilma! Mari! Viekää minut kotiin! He eivät olleet voineet sitä miksikään uskoa, vaan luulivat lastensa erehtyneen

Annukan oli mahdoton tunteitansa hillitä tätä kuulleessaan. Se oli viimeinen tervehdys pikku Annilta. Tuo sisällinen, salainen aavistus oli siis

tosi. Hän ei ollutkaan kuollut, hän oli vaan kadonnut!

— Minun tyttäreni elää! Minä etsin häntä niin kauan, että löydän, vaikka minun tarvitseisi kulkea maailman ääriin saakka! huudahti hän sanomattoman liikutuksen vallassa.

Hän olisi jo samana päivänä kääntänyt kelkansa Savoia kohden, johon hänen halunsa nyt paloi, mutta ystävänsä eivät päästäneet häntä. He tahtoivat pitää häntä vieraanansa edes muutamia päiviä, saadaksensa osoittaa hänelle kiittolisuuttansa. He eivät olleet enää köyhiä. He olivat jo ostaneet itselleen maapalstan, johon uudistaloa rakensivat. Hän vietti siis heidän luonansa muutaman hupaisen päivän. Ja hän oli tullut aivan varmaan vakuutukseen tyttärensä löytämisestä.

Tyytyväisenä istuu kirkkoherra Saarni keinutuolillansa kuistilla. Huomenna on Juhannus ja paljon vieraita odotetaan pappilaan. Palvelijat juoksentelevät edestakaisin. Pitäjään nuorisoa soutelee kirkkosalmella. Veneet ovat täynnä kukkia ja lehtiköynnöksiä, joilla mennään koristelemaan huonetta keskikesän juhlaaksi.

Entistä iloisempänä silmäili kirkkoherra ympärilleen ja käänteli kirjan sivuja. Salista kuului valtaava pianonsoitto. Sitä nautintoa oli hän jo kauvan kaivannut, melkeimpä siitä saakka kun leskeksi jäi. Miehen ja naisen ääni kuului soiton ohella heleältä ja raikkaalta. Rakkaita oli-

vat laulajat siellä sisällä sillä ne olivat — Kalle ja Anna Heilina.

Tänään vasta olivat he tulleet. Rouva Heilina oli myötä. Anna ei ollutkaan hänen oma lapsensa, vaan oli hänen ottotytttärensä. Mutta yhtä rakas oli hän siltä hänelle. Huomenna aiottiin viettää Kallen ja Annan kihlajaiset.

Ensimmäisillä sanoillansa, jo ensi katseellansa oli Anna lumonnut kirkkoherran mielen ja oli hänelle tytärtä rakkaampi. Jotakin tuttavallista, ennen nähtyä oli Annan kasvoissa, jota hän ihmetteli, vaan ei voinut käsittää, ketä se muistuttaa.

Iltakello soi juhlallisesti ja tyyneys vallitsee kaikkialla. Lauluja kuuluu vesiltä ja karjan kellojen ääni alkaa kuulua yhä lähempää. Vanha Tiina, tuo uskollinen emännöitsijä, joka on ikänsä palvellut kirkkoherraa, pyysi herrasväkeä menemään puutarhaan, jossa kahvipöytä odotti heitä. Se oli hauska käsky ja pian olivat he kaikki siellä.

Anna oli sanomattoman onnellinen. Ensikeran iässään sai hän nyt oikein vapaasti ja kodillisesti nauttia kesän ihanuutta maalla. Kalle talutteli häntä pitkin käytäviä ja näytteli hänelle kaikkia puutarhan merkillisyyksiä. He olivat juuri puutarhan etäisimmässä kulmassa tiheimässä pensaikossa, kun Anna huomasi peipposen pesän oksalla. Miten kaunis se oli hänen mielestensä! Siinä oli jo muutamia pieniä munia. Kalle nosti viheriän puutarhapöydän pensaan juurelle, että hän ylettyisi paremmin katselemaan

sitä, sillä linnun pesää ei hän ollut ennen vielä nähnyt.

Kirkkoherra istui rouva Heilinan kanssa ruohosohvalla ja keskusteli vakavista asioista. Pian huomasi hän, että rouva Heilina oli ylevämielinen ja lahjakas nainen. Tunnit kuluivat melkein huomaamatta ja he vaipuivat yhä syvemmälle uskonnollisiin puheisinsa. Viimein palasivat Kalle ja Anna heidän luokseen ja sitten alkoi puhe taas liikkua köykäisemmillä, jokapäiväisemmillä aloilla, kun Anna kaatoi kahvia heille suuresta pannusta.

—Kummallista, kuinka hän muistuttaa, ajatteli kirkkoherra katsellessaan Annaa, mutta kenestä hän muistuttaa.

Ratinaa kuului maantieltä, joka kulki puutarhan sivuitse. Eräs vaimo tuli sieltä, kutoen sukkaa ja vetäen pieniä nelipyöräisiä rattaita.

— Tuon vaimon näimme tänne tullessamme, sanoi Anna.

— Missä? En minä ainakaan huomannut, sanoi Kalle.

— Sinä ajoit kovasti etkä huomannut häntä, kun hän istui tien vieressä kirja kädessä.

— Onko se Annukka? huusi kirkkoherra ja käski hänen tulla puutarhaan. Annukka tuli ja Anna antoi kahvia hänelle. Kirkkoherra kyseli, missä päin hän oli liikkunut ja mitä hänelle kuului. Sitten kertoi hän rouva Heilinalle ja Annalle Annukan historian sekä sen, mitä varten hän niin

kuleskeli ympäri paikasta paikkaan. Sitä knullessaan olivat he sanatonna hämmästyksestä.

— No, mistä tuntisitte tyttärenne, jos hän vielä eläisi? kysyi rouva Heilina.

— Vaikka tuhansien jonkosta! Hänellä on kuusi sormea kummassakin kädessään. Hän elää, sillä hänet on nähty mustalaisten joukossa lapsena.

Anna ja rouva Heilina silmäisivät kummallisesti toisiaan.

— Mikä oli tyttärenne nimi? kysyi rouva.

— Anni! Pikku Anni!

— Äitini! Rakkahin äitini! huudahti Anna a syöksyi hänen syliinsä.

Kaikki olivat mykkinä ihmettelemisestä. Anna vakuutti olevansa kadonnut pikku Anni, mutta Annukka ei voinut sitä uskoa. Hän, joka oli luullut vaikka kuinka monien joukosta tuntevansa tyttärensä, ei tuntenut häntä nyt, kun se oli hänen sylissään, vaan lykkäsi hänet pois luotaan.

— Sinä olet minun äitini! Älä sysää minua pois luotasi!

Kalle oli aivan kivettynyt. Kirkkoherrakaan ei saanut sanaa suustansa.

Rouva Heilina nousi seisomaan ja kertoi, miten oli saanut Annan hoidettavakseen. Katovuotena, kun kuolema oli ryöstänyt häneltä hänen ainoan lapsensa ja hän oli surusta joutumaisillaan epätoivoon, oli kerran mustalaisjoukko ajanut heidän pihalleen. He asuivat silloin vielä maalla Savossa, josta sitten piakkoin muuttivat

Helsinkiin. Mustalaisvaimo oli tuonut lapsen heidän kyökkiinsä ja lausunut:

— Hoi rouva kulta! ottakaa omaksenne tämä lapsi! Meidän joukossamme se kuolee viluun ja nälkään! Hoi! emme ole sitä varastaneet, me löysimme sen jo neljä päivää sitten maantieltä kaukana ihmisistä! Ennenkuin hän oli mitään ehtinyt lausua mustalais-naiselle, oli se jo tiessään. Koko joukko oli kadonnut pihalta eikä hän saanut sen tarkempia tietoja lapsesta. Hän teki kaikki mitä voi, tiedustellakseen lapsen vanhempia. Mutta kun ei heistä voinut selkoa saada, niin oli hän ottanut hänet hoitoonsa ja kasvattanut hänet omana lapsenaan. Liiat sormet, jotka rumensivat lapsen käsiä, oli hän antanut lääkärin leikata pois.

— Ei epäilemistäkään, ettei Anna ole sinun tyttäresi, lausui kirkkoherra Annukalle. Jumala, johon luotit, ei ole antanut sinun toivosi häpiään tulla.

Kaikki poistuivat puutarhasta, jättäen sinne äidin tyttärineen, jotka niin kauan olivat olleet eroitettuna toisistaan.

Rouva Heilina ja Anna viipyivät yhä edelleen pappilassa, johon Annukkakin jäi auttamaan vanhaa Tiinaa emännöitsemisen toiminna. He sopivatkin hyvin yhteen, sillä he olivat vanhat tuttavat ja heillä kesti aina puhumista ja aina ihmettelemistä niistä erinomaisista vaiheista, jotka

siten viimeinkin olivat selville tulleet. Vaikaa oli Annukan tottua siihen ajatukseen, että Anna neiti oli hänen tyttärensä, niin suuri oli eroitus pikku Annin ja nykyisen Annan välillä. Hän säpsähti aina kun nimitti häntä sinuksi. Mutta sitä ei kestänyt kauan. Muutaman päivän kuluttua huomasivat he, että heidän välinsä oli kuitenkin kaikista hellin, kaikista likeisin. Ja kaikki kilvan riemuitsivat ja olivat onnellisia Annan rakkauden aarteesta, joka oli tyhjentyvätön, ja hän kertoi ihastuksella, kuinka onnellinen hän oli, kun hänellä oli nyt kaksi äitiä ja isä ja — ennen kaikkia Kalle!

Anna halusi hyvin mielellään päästä näkemään Sahin torppaa, josta äitinsä oli hänelle niin paljo kertonut. Sen vuoksi tekivät he eräänä päivänä huvimatkan sinne. Sepä oli hupainen matka varsinkin Annasta, josta maaelämä tuntui sanomattoman viehättävältä. Tuossa sivuttiin järvi, tässä ajettiin ikimetsäin synkkään pimentoon. Vaihetellen yleni tie korkeille kukkuloille ja syviin laaksoihin. Heinäväki niityillä tien varrella valkeissa vaatteissaan kokosi tuoksuvia nurmia talven varaksi ja sievät lapset tarjoilivat maantiellä mansikoita heille kaupaksi ja ihastuivat ikihyväksi, kun saivat muutamia hohtavia hopearahoja kouraansa.

Mutta nyt lähestyivät he jo Sahin torppaa. Rajummasti rupesi Annan sydän sykkimään, lähestyessään sitä paikkaa, jossa oli ensi kerran nähnyt päivän valon, ja samoin Annukankin, sillä

siellähän hän oli elänyt niin onnellisena ja niin onnettomana.

He olivat juuri kääntymäisillään torppaan vievälle tielle, kun eräs vaimo maantiellä tuli heitä vastaan. Kalle ja Anna eivät voineet nauruaan pidättää, nähdessään hänen kumartavan niin syvälle, että oli vähällä menettää tasapainonsa ja pudota istualleen.

— No, no, älä meitä niin pelästy, mummu-seni! lausui kirkkoherra.

— Enhän minä teitä! Tuotahan minä vaan Annukkaa, kun se nyt noin on kunniaan korotettu, että matkustaa teidän kanssanne! vastasi vaimo, joka oli Kaisa, Annukan täti. He läksivät ajamaan torpalle, mutta Annukka astui alas rattailta ja käveli Kaisan kanssa jälessä sekä kertoi hänelle löytäneensä tyttärensä.

— Enkö sitä sanonut jo, ettei lapsi avannossa ollut! Ne mustat höyhenet tiesivät kuitenkin jotakin! huudahti Kaisa lyöden käsiään yhteen ja ihmetellen.

Torpalle tultuaan kävivät kaikki tervehtämään Kaisaa, joka oli kovin hämillään nähdessään niin paljon herrasväkeä ympärillään. Hän ihmetteli rouva Heilinan ja Annan hienoja pukuja eikä uskonut, ellei saanut hiukan hypistää, kummoista kangasta ne olivat. Ja Anna oli hänen mielestään aivan yhtä kaunis, kuin enkelinkuvat kirkon alttaritaulussa.

— Voi! voi! jospa Hiskikin ja Lassi heräjäisivät haudoistaan tätä näkemään! huudahteli hän.

Sitäpä Annukkakin toivoi, vaikka hän muutoin tunsikin olevansa jälleen onnellisin ihminen maailmassa. Olihan hänen sydämensä sisällisin hartain toivo toteunut.

Sahin torppa oli jo hävinnyt. Pellolla kasvoi puita ja huoneet olivat pois viedyt. Mutta koivut ja kuusi tuolla rannalla seisoivat vielä yhtä juhlallisen näköisinä, kuin ennen. Karhunpääkalloinkin rippuivat vielä kuudessa Lassin ja Hiskin voitonmerkkeinä. Ainoastaan sauna oli säästetty, sekin jo itsestään maahan vaipumaisillaan. Anna avasi sen oven ja katsoi sisälle. Huudahtain paiskasi hän oven kiinni ja vetäytyi takaisin. Kalle avasi oven ja näki kurjan olennon makaavan siellä.

— Kuka sinä olet? kysyi hän, ja kaikki tulivat ovelle katsomaan häntä.

— Etkö sinä ole Rossin Roisto! huudahti Kaisa. Mikä sinun onnettoman on vielä tänne tuonut? Siperiassahan sinun on sanottu olevan!

Annukka meni lähemmäksi häntä.

— Etkö sinä ole Annukka, Hiskin vaimo? kysyi kurja. Saatuaan myöntävän vastauksen, kertoi hän karanneensa vankeudesta, johon hänet, samoin kuin Jukkakin, oli tuomittu koko elinkaudeksi niistä lukemattomista ilkitöistä, joita he yhdessä olivat tehneet. Omantunnon tuska ei ollut antanut hänelle missään rauhaa, vaan oli ajanut häntä etsimään Annukkaa, että saisi tunnustaa hänelle pahat tekonsa ja pyytää niitä anteeksi. Hän se sanoi olleensa, joka Jukan palk-

kaamana oli haavoittanut heidän lehmänsä, ajanut ojaan hevosen ja hänen syynsä oli lapsenkin katoaminen, sillä hän se oli käynyt varastamassa Lassin pyssyn ja lähteissään jättänyt oven auki.

— Nyt olet kuullut tunnustukseni, lausu voitto anteeksi antaa minulle kaikki! Ainoastaan sitten uskallan toivoa Jumalalta anteeksi antamista.

— Sinä ajattelit minua vastaan pahaa, mutta se on käännetty hyväksi. Tässä on tyttäreni — kaikki olkoon iäksi päiväksi unhotettu ja anteeksi annettu! vastasi Annukka.

Kyynelistä loistivat kurjan katuvaisten silmät, kun hän pusersi Annukan kättä. Hän pyysi saada kahden kesken puhutella kirkkoherraa ja toiset poistuivat. Hetken kuluttua huusi kirkkoherra heidät takaisin. Mutta silloin oli hän jo ruumiina.

Jukka kärsi Siperiassa rangaistustaan.

Vakavalla mielellä kiipesivät huvimatkailijat Ristimäen kukkulalle, jossa puinen risti vielä oli pystyssä. Anna laski siihen seppeleen, joka oli paljoa taiteellisemmin tehty, kuin se, minkä Annukka kerran oli siihen pannut. Sitten he istuivat siellä ihailien kauniita näkö-aloja. Annukka kertoi vielä heille onnensa vaiheet ja Kalle ja Anna lauloivat heleillä äänillensä sen kauniin laulun, jonka nimi on

Onnen vaiheissa.

Eurassa 1882.